Cena u gotovom

Pojedini broj 4 din.

HID

TÁRSADALMI, IRODALMI ÉS KRITIKAI SZEMLE

MEGJELENIK TIZSZER ÉVENTE

TARTALOM:

F. B.: Kossuth Lajos és a Dunai Konföderáció — — — 369
Ady Endre: Répakapálás — — — — — — — — — 373
Fekete Béla: Ady Endre — — — — — — — — — 375
Pálics Miklós: A jugoszláviai munkanélküliség — — — 381
Horvát Béla: A barna horda (vers) — — — — — — 387
Gál László: Vers — — — — — — — — — — — 388
Ril: Ha a parasztnak van, mindenkinek van — — — — 389
Thurzó Lajos: Egy kis inas vallomásai — — — — — 391
Méray Pál: A készülő gázháború — — — — — — — 395
Ril—Szántó Árpád: Világszemle — — — — — — — 400

FIGYELŐ

Szabó Árpád: Szabó Dezső Erdély dolgozó magyarjaihoz — 408
Patz Sándor — — — — — — — — — — — 410
F. B.: Freud Zsigmond halálára — — — — — — — 410
Miklós Zoltán: Régi krónikások — — — — — — — 412
Kovács Imre: A magyar falukutatás zárszava — — — 413

VI. ÉVFOLYAM ■ SUBOTICA ■ 1939 OKTÓBER ■ 10. SZÁM

A HID-könyvtár

Minden igyekezetünkkel, összes rendelkezésünkre álló erőnkkel és tudásunkkal azon vagyunk, hogy a jugoszláviai magyar kisebbség kultúrális életét kitartó munkával, közelebb vigyük a magyar valósághoz. Az eddig megjelentetett Híd-könyvek a magyar történelemből, magyar irodalomból vetettek olvasóink elé képeket és azon vagyunk, hogy ezeknek a képeknek sorozatával végül egy egészet adjunk, amiben a maga tisztaságában áll egész múltunk és jelenünk. Hézagpótlást akartunk végezni. A kificamított magyar öntudatot akartuk visszaegyenesíteni és ime: a jugoszláviai magyarság, de még a magyar szellemi és fizikai dolgozók sem mutatnak kellő megértést, ügyünkhöz méltó jóakaratot. Fájdalmas az a közömbösség, amit éppen a legjobb akaratú, legtisztább szándékú munkával szemben tanusítanak itteni magyarjaink.

Tudjuk, hogy a mai rohanó élet telve van robbanásig feszült politikai erővel, tudjuk, hogy a legsorsdöntőbb események most a nemzetközi küzdőtéren játszódtak le, de mindezeken túl, az újból egyensúlyba került európai helyzetben, hogyan találjuk majd meg mi a helyünket, hogyan vesszük ki mi részünket az építőmunkából, megismerések, tapasztalatok és tudás híján? Hogyan vesszük kezünkbe magyar történelmünk irányítását, új életünk kialakítását, ha nem vagyunk tisztában saját életünk formáló erőivel, történelmi tényezőivel, saját valóságunkkal?

Minden csalódás ellenére, mi tovább folytatjuk munkánkat. Nem ingat meg bennünket sem közömbösség, sem lelki szűkmarkúság. Úgy érezzük, kötelességünket teljesítjük magyarságunkkal, önmagunkkal szemben és ez a tudat erőt és kitartást ad. Biztosak vagyunk abban, hogy minden durvaság, vér és halálszag után megjön az emberi akarások ideje is. És mi ezt készítjük elő.

Annak ellenére, hogy több helyen csökkent a HID-KÖNYVTÁR iránti érdeklődés, a jövőben is megjelenünk, ha mindjárt csökkentett példányszámmal.

Kérjük terjesztőinket, sajtóbizottságainkat, jelentsék be az igényelt pontos mennyiséget, nehogy nagyobb példányszám nyomtatásával anyagi kár érjen bennünket.

A HID-KÖNYVTÁR eddig megjelent számai:

1. Petőfi (elfogyott)
2. Fazekas Mihály: Ludas Matyi (kapható)
3. A magyar jobbágyság kialakulása (kapható)
4. Ady Endre (kapható)

Kossuth Lajos és a Dunai Konfödöráció

Vészes és véres események soha még nem tették olyan időszerűvé a dunamenti kisállamok szövetségbe tömörülésének gondolatát, mint napjaink félelmetes jelenségei. A nyugaton aránytalanul megnőtt és tervszerűen tenyésztett nagyhatalom imperializmusa őskori mohósággal nyel el viruló országokat és keleteurópai terjeszkedésében — ha csak a keletről most induló valóság és eszme meg nem állítja — semmi sem akadályozhatja meg. Rém üli meg az útjában fekvő, élnikívánó népeket és az igézettől már védekezni sem tudnak. A nyugati nagyhatalom már megtette első lépéseit Dévényen túl és ezekben a percekben zárult el előle — szerencsére — a határ a román petróleumkutak felé. Úr a lomnici csúcson, a Brenneren, a lengyel mezőkön és a Dolomitok bérceiről Adria kéksége felé mereng. Keleti útjában egy belső ellenállóképesség nélküli magyar társadalmat talál és éppen ezért a százados német álom: a magyar föld gyamatosítása sohasem volt oly közeli valóság, mint ma. (Itt újból mondhatjuk, amit fentebb: ha csak a keletről most indult valóság és eszme útját nem állja a nagy német törekvéseknek Délkeleteurópa felé). A Duna völgyének népei egymással és külpolitikailag közös érdekeikkel szembehelyezkednek — és így az egymással szembehelyezkedett kisnépek könnyű zsákmányul szolgálnak a közös ellenségnek, a germán világhódító acélosztagoknak.

A Szovjet Unió politikai és katonai bekapcsolódása az európai kérdésekbe helyrehozhatja a megbontott egyensúlyt. Hanem ezt az egyensúlyt megteremteni maguknak a dunai népeknek lenne feladatuk. Megteremteni a dunai szövetséget az egyes nemzetek teljes demokratikus szabadságának fenntartása mellett, egy szövetséges államtömböt állítani a germán hengerrel szemben. Amilyen mértékben fenyegetett a magyar függetlenség, annyira veszélyeztetett a többi dunavölgyi állam szabadsága is, hiszen intőjelül most omlott össze Ausztria, Csehszlovákia és Lengyelország, valamennyi a német imperializmus fegyvereitől, éppen ezért csodálatos, hogy a dunai államok szövetségének elfeledett gondolata e fenyegető időkben majdnem kizárólag csak Magyarország ifjú radikális köreiben kezd ujra élni.

A dunai szövetség eszméjét első megjelenési formájában is a politikai szükségesség pattantotta ki. „Az eszméknek van bizonyos logikája, mely a politikai helyzet exigenciáiból veszi erejét", — írta Kossuth Lajos, aki emigrációbeli működése alatt egyik harcosa volt a dunai szövetség gondolatának. Kossuth tudta, hogy a letiport magyar függetlenséget csak a dunai népek együttműködése révén lehet visszaszerezni. A halhatatlan kormányzó Türr

István altábornagynak 1862 június 23-án írja: „A confoederátió eszméje azok közé tartozik, miknek szükségszerűsége annyira a situatióban fekszik, hogy vagy ez meg fog történni, vagy Magyarország sem lesz szabad, s a keleti kérdés crisise nem nyer oly irányt, mint azt a szabadság érdekei s Európa java kívánják.“ A mai szükségszerűség ismét annyira a szituációban, és pedig a germán hódítás által előidézett szituációban fekszik, hogy — ha a Szovjet-Unió európai térfoglalása nem ad új irányt a fejlődésnek és szituációnak — ismét sürgető kérdéssé válik a dunai konfederáció.

Már 1851-ben, a 48-as magyar függetlenségi harc leverése után előállott helyzet szükségszerűvé tette, úgy a magyar, mint a többi dunai népek egyesülését egy szövetségbe. E felismerés következményeképpen először román emigránsok keresték az összeköttetést a magyar bujdosókkal. Ekkor még a nemzetiségi kérdés rendezése olyan érzékeny felületeket érintett, hogy a terv tervezeti állapotánál tovább nem juthatott. 1851-ben Kossuth török földön foglalkozott a szövetség gondolatával és Kutahiából beküldte az országba alkotmánytervezetét, mely a nemzetiségeknek teljes jogokat biztosított. Évek múltán a román emigráció vezető köreiben is enyhült az addigi merev álláspont a magyarral szemben és 1859-ben katonai szerződés jött létre Klapka György magyar tábornok és Cuza fejedelem között a konfederáció ügyében, amelyet maga Obrenovics Milos szerb fejedelem is elégedetten fogadott. Ez a szerződés már nem kívánja a románlakta magyar földek elszakítását és Romániához csatolását, mint azt az első román tervezetek feltételül szabták, másrészről azonban az erdélyi románoknak közigazgatási, vallási, kultúrális, sőt katonai önkormányzatot biztosít. A tervezet záró szavai: „Kell, hogy a testvériség elve vezéreljen mindnyájunkat. Ez vezethez csak azon célhoz, mely felé törekednünk kell. S ez a cél: a három dunai államnak, Magyar, Szerb és Moldva-Oláh országnak konfederációja.“

Ez a tervezet inkább Klapka műve volt a románság vezéreivel, mint Kossuthé és a tervezet főleg a románok bizalmatlansága s a közbejött francia-osztrák békekötés miatt megvalósulásig nem jutott. Kossuth inkább dolgozott a szövetség tervén és 1862-ben — titoksértés folytán — nyilvánosságra került a dunai szövetség terve.

A tervezet bevezető részében Kossuth eszményi képet fest a megvalósítandó szövetségről:

„Azon országok mindenkép sajátlagos viszonyai, melyek a Kárpátok és a Duna, a Fekete és az Adriai tenger közt feküsznek, nagyon megnehezítvén egy egységes állam alakulását, kivánatos, hogy az e tájakon elterülő régi történeti államok egymással szövetségre lépjenek, melyet „Dunai-szövetség“-nek lehetne elnevezni“

Egyetlen mondattal a legszélesebb horizontokra nyitott kilátást.

„Az új közjogi rend alapja a dunai tartományokban az egyes népek szabad beleegyezése volna.“

A tervezet a legdemokratikusabb államberendezkedés lehető-

ségét biztosítja, olyannyira, hogy az Északamerikai Unió vagy Svájc alkotmánya ma sem áll e tekintetben liberálisabb alapokon.

„Az esetre, ha a keleti kérdés a keresztyén népek függetlenségével találna megoldatni, kivánatos, hogy Szerbia s a többi délszláv országok szintén belépjenek a dunai szövetségbe, mely esetben a Kárpátoktól a Balkánig terjeszkednék s állana: Magyarországból, Erdélyből, Horvátországból s a netán Szerbiához csatolandott tartományokból stb."

Az alapterv nyilvánosságra kerülvén, Kossuth rosszalását fejezte ki a titoksértés felett és a dunai konföderáció tervezetéhez írt „Felvilágosítások"-ban kijelentette, hogy a javaslat „nem egyéb, mint egy proponált *értekezleti basis*, melyet nem én fogalmaztam ugyan, de melyhez, csakis mint ilyenhez örömest adtam aláírásommal megegyezésemet, mert okom van hinni, hogy ennek folytán az Európának, nem kevésbbé mint az érdeklett nemzetek szabadságának érdekében fekvő eszme."

A szövetségi szerződés első megfogalmazásában 11 alapvető pontot tartalmaz. Az első pont a szövetség államait közösen érdeklő ügyeket említi meg, mint a terület oltalmát, külpolitikát, törvényhozást. A második pont a szövetség haderejére vonatkozik. A harmadik pont kimondja, hogy a szövetség egyes államainak külön külképviselete nem lesz. A negyedik pont a közös kereskedelmi törvényhozásról, a közös pénznemről, súlyról és mértékről intézkedik. Az ötödik pont kimondja, hogy a törvényalkotó gyűlés dönt afelől, hogy a végrehajtó hatalom egy vagy két kamarából álljon-e. A hatodik pont a végrehajtó hatalmat gyakoroló szövetségi tanácsról beszél, mely a közös külpolitika irányát megszabja.

A „Felvilágosítások"-ban Kossuth az egyes pontokhoz magyarázatokat fűz. Igy a második ponthoz azt a megjegyzést teszi, hogy a szövetségi kötés szabja meg minden egyes tagállam hadseregének létszámát és ennek viszonyát a szövetségi hadsereghez. Minden egyes tagállam hadiereje saját kormányának felsőbbsége alatt áll. A föderális hadsereg feladata a külellenség elleni védelem. Az alapterv harmadik pontjában említett külképviselet ügyében Kossuth megjegyzése annyi, hogy a szövetségi diplomácia bizonyosan csak egy lehet, de ezt csak a föderális érdekekre kell érteni, míg a tagállamok különleges érdekeikre nézve tarthatnak külön diplomáciai megbízottat. Az alapterv hetedik pontjában említett hivatalos nyelv kérdéséhez Kossuth a kellemetlen súrlódások kikerülése végett diplomáciai nyelvül az Európában elfogadott franciát tanácsolja.

A nyolcadik pont így szólt: „A szövetségi hatóság székhelye váltakozva majd Pesten, majd Bukarestben, egyszer Zágrábban, másszor Belgrádban lesz."

A kormány székhelyének ilyen változtatását Kossuth célszerűbbnek tartja, mint amolyan Washington-féle állandó centrumot. Kossuth a nemzetiségi sérelmek elkerülését vélte így biztosítani. Nemcsak magasfokú államtudományi képzettség, de a nemzetiségi ügyekben való elmélyedő tájékozottság és érzékenység is kifeje-

zésre jut az ilyen előrelátó gondoskodásban.

A kilencedik pont kijelenti, hogy a szövetségi hatóság sorrendszerinti székhelye egyúttal a szövetség azidőszerinti ideiglenes elnökét is meghatározza. A tizedik pont: „Minden egyes tagállam olyan alkotmányt ad magának, aminő érdekeivel leginkább megegyezik."

Korunkban, az ököl és erőszak, a „férfias diktatúrák" embertelen korában csaknem hihetetlenül hangzik, hogy a 48 tanulságain szenvedő Kossuth milyen demokráciáról szőtte terveit, valóságos páneurópai gondolat, mai értelemben vett páneurópai eszme csírázik az ilyen megfogalmazásban. Csak Ausztriát akarta e Páneurópából kirekeszteni, mint egy zsarnok államot, sőt az egész szövetség Ausztria ellen irányult, mert hiszen a metternichi oltású Ausztria volt az Európa-ellenesség, éppúgy mint ma a Német Birodalom, amellyel szemben kell helyezni az európaiaságot.

A 11-ik pont a nemzetiségek, vallásfelekezet egymáshoz való viszonyát rendezi, az előbbi pontokhoz illő liberális szellemben. „Minden község maga határoz hivatalos nyelve fölött." A parlamenti tárgyalásoknál minden képviselő tetszés szerint használhatja az országban dívó nyelvek bármelyikét." „A törvények a megyékben és a községekben otthonos valamennyi nyelven fognak közzététetni."

Az alaptervezet zárósorai szinte a fohász pátoszáig emelkednek: „Az ég nevére kérem a magyar, a szláv és román testvéreket, borítsanak fátyolt a múltra s nyújtsanak egymásnak kezet, fölkelvén mint egy ember a közös szabadságért, egy valamennyiünkért a svájciaktól adott régi példa nyomán. Az ég nevére kérem, fogadják el a tervet, mely nem concessio, hanem kölcsönös és szabad szövetkezés. Minden egyes aldunai nemzet, ha sikerülne is maga köré gyűjtenie most máshová tartozó fajrokonait, melynek függetlensége örökös veszélyben forogna s mely szükségkép alárendelve volna idegen befolyásoknak. De ha a magyarok, délszlávok és románok a fönnebbi tervet fölkarolják, elsőrendű, gazdag és hatalmas állam lesznek 30 millió lakóssal, mely sokat fog nyomni Európa mérlegében."

Ezek a sorok nem most íródtak e zűrzavaros, félelmekkel, bizonytalanságokkal tele időben és egész Európát, mint különböző népek szabad hazáját elnyeléssel fenyegető hatalom leigázó léptei közben — ezek a sorok valóban látnoki, költői sorok és hogy a bennük kifejezett „legforróbb vágy, őszinte tanács" nem valósulhatott meg — ma a kis népek iszonyú drága árat fizetnek botorságukért.

Kossuth büszke volt a szövetség tervére, „talán én voltam az első, ki ezen eszmét mint Európa fejlődésének logikai posztulátumát még 1851-ben szóba hoztam."

Különös érdekességre tart számot Kossuth javaslata és terve az akkor magyar korona alá eső nemzetiségi területek politikai és jogi viszonyának rendezése a magyarsággal és Magyarországgal szemben.

A tulajdonképeni Magyarországot illető kérdésben, nézeteit

már 1851-ben, első tervezetében lefektette és 10 év múltán is ehhez tartotta magát, eszerint az országnak nyelvek szerinti feldarabolását s politikai egységének nyelvek szerinti szétszaggatását a leghevesebben ellenzi, e határon belül azonban a nemzetiségi igényeknek, amit csak „az igazság követelhet, a méltányosság kívánhat, a testvér, testvértől, honpolgár polgártársától igénybe vehet" megadandónak tanácsolja. Így adminisztratív példával is szolgál a Felvilágosítások III-ik fejezetében. „Nem volnék ellene — irja — ha a bánáti határőrvidék szerbek által lakott részéből s a Csajkás kerületből, ha szükség a szomszéd megyékből is némely szerbek által lakott részek hozzácsatolásával két új megye alkottassék, melyekben a szerb nyelv politikailag is érvényesíthessék, más fajoknak és nemzetiségeknek sérelme nélkül."

Horvát-, Tót- és Dalmátországok ügyeiben Kossuth azt vallotta, hogy ezek szuverén államok, „melyek kirekesztően maguk bírnak szuverén joggal magukról rendelkezni." Saját tetszésüktől függ, akarnak-e a magyarsággal históriai kapcsolatba visszalépni, vagy magyar koronától definitive elválni. — „Váljanak békével s Isten segélje külön útjukon."

Kossuth a szerb nép harcát a török ellen előre látta és előre tudta, hogy a török alóli felszabadulás után, ha a délszlávok egy államba egyesülnek, a horvátok nem igen számíthatnak, „hogy az a perifériián kivül fekvő Zágráb felé gravitálhasson" „sőt el kell ismernök, hogy sok oknál fogva inkább Szerbia látszik annak magkövéül hivatva lenni."

Kossuth prófétai meglátása több, mint fél század múlva valósággá vált. A legújabb középeurópai események pedig egyre reálisabb színben tüntetik fel a Dunai Szövetség gondolatát is.

F. B.

Répak pálás

Az ötezer holdas Batáry-tanyán dolgoztak napi harminc krajcárért a lányok. Répát kapáltak s daloltak, mert május volt, mikor is bizseregni szokott a fiatal vér. Egy tejfölös szájú ispánka lovagolt néha a leányokig. Cukrosodott nyálú szájjal bámúlta a friss, kapáló leányokat. Szeretett volna dévajkodni velök, de félt, hogy kikacagják. Azután pedig az öreg Batáry Tamás is érkezhet minden percben. Mint az Orbán lelke, olyan volt az öreg. Két deres lovával egyre a dominiumot járta.

A leányok előtt Jusztina szorgoskodott. Ugyanő kezdte az új nótát, ha a régit már befejezték egy-két sóhajjal a leányok. Jusztina félig úrileány lett volna. Talán a Batáryakkal is rokonságban volt. Kurtanemes parasztlány, amilyen sok van a vidékünkön. Erős csípőjű, pirosarcú, melles. Leghátúl pedig a két cigányleány kapált: Petyka és Juliska. Ők nem daloltak. Velük nem álltak szóba a többi lányok. Holott ők is harminc krajcárt kaptak a kapálásért.

Délben a két deressel megérkezett az öreg Batáry. Ordítva hívta az ispánkát, aki lován most is ott ténfergett a répatábla mellett. Szidta az ispánokat az öreg Batáry, hogy a lányok rosszul kapálnak. Kiadta ilyen formán a mérgét és nyomban kegyes kedve támadt. Elballagott az ebédelő leányokhoz.

— Jusztina, Bakos Jusztina.

Jusztina felállott az ebédtől s magát illegetve lépdelt a méltóságos úr elé.

— Hát mi újság Jusztina?

— A két cigányleánnyal van sok bajunk, méltóságos úr.

A méltóságos úr újra kiáltott:

— Hé, cigányleányok. Hogy is hívják? Igen. Petyka, Juliska.

Jön a két cigányleány lomhán az öreg Batáry elé. Láthatóan el vannak csigázva. Nekik illett és kellett legszaporábban dolgozniok. Batáry Tamás kedvvel nézett a két cigányleányra. Mert Petyka és Juliska bársonyosak, finoman zömökek, szépszeműek voltak. De rögtön Jusztinához fordult a méltóságos úr:

— Hát mi a panasz ezek ellen?

Jusztina méltatlankodva, latoló fontossággal válaszolta:

— Ezek a cigányok a mi korsónkból akarnak inni.

Batáry Tamás a két cigányleányra nézett és álmélkodott:

— Ah, ah. Igaz ez Petyka?

Petyka volt az idősebb és bátrabb s mivel őhozzá szólott a méltóságos úr, hát ő válaszolt:

— Igaz. Mi itt mind leányok vagyunk. Mind harminc krajcárt kapunk naponként. A mi szánk is van olyan tiszta, mint az övék. És nekünk falucsúfjára külön korsót hoznak. Azért sem kell. Mi az ő korsójukból akarunk inni.

Batáry Tamás vakarta a fejét. Magához intette az ispánkát:

— Ispán úr, hozzanak ide minden reggel négy-öt nagy korsóvizet. Hadd válogassanak a leányok.

Petyka szemtelen hirtelenséggel vágott közbe:

— Az nem ér semmit, méltóságos úr. Mi abból a korsóból akarunk inni, amiből a többiek isznak.

Jusztina gunyosan hahotázott s a méltóságos úr gondolkozott. Ilyen két szép leány. Ezeknek ő mindent parancsolhatna. És ezek mindig eljönnek napszámba harminc krajcárért. De a többiek többen vannak. Azokra még nagyobb szükség van. Itt nem lesz jó ítélkezni. Bízzuk az ispánokra:

— Ispán úr, tegyen igazságot a lányok között. Jusztina, vigyázz, hogy mindenki szorgalmas legyen. Aki nem igyekszik, nem kap tengerikapálást.

Felült kocsijára és elhajtott Batáry Tamás. A leányok munkába fogtak. A két cigányleány a szélén kapált. A leányok még csak egy seregbe se akartak velük állni. Egyébként izzadtak, szenvedtek, de daloltak a leányok. Sietniök kellett s egy kimért táblát ma estig bevégezniök.

Petyka és Juliska majd meghaltak a szomjúságtól. Reggel és délben ittak a csikókútnál. Akármilyen szomjasak voltak, nem akartak a külön korsóhoz nyúlni. Ők is Batáry Tamás nap-

számosai. Ők is leányok és fiatalok.

A többi leányok pedig korsójukat elrejtették egy közeli füzesben és daloltak. És kacagták a cigányleányok keserűségét. Mind koldúsok voltak. Kenyeret és kicsi avas szalonnát ettek. Ha majd a hét végén kikapják a pénzüket, háromszor annyi se volna elég csak az adósságra. Még jó, ha egyik-másiknak az apja meg nem issza a kis pénzt vasárnap a kocsmában. De gőgösek voltak és ez jól esett nekik. Vasárnaponként alázatosan kullogtak be a napszámukért a Batáry-kastélyba, de akkor is különválva mentek. Soha sem a cigányleányokkal együtt.

Ez esetben úgy volt, hogy a leányok be se mennek a faluba, mert már reggel ötkor úgyis munkába kell állni. És a falu messze van. És olyan szép, nyárias az éjszaka.

Petyka és Juliska persze külön csináltak maguknak éjji szállást. Messze a többi leányoktól. Ők nem nótáztak, de aludni nem tudtak. Már késő volt s csendes minden. Éjfél lehetett s megszólalt Petyka:

— Gyere Juliska.

Lábujjhegyen megindúltak a füzes felé. Csöndben, óvatosan, sokáig keresgéltek, végre megtalálták a korsót. Be volt pólyázva zöld sással. Petyka óvatosan lehántotta a sást. Fölkapta a korsót s ivott. Mintha nem pelyhüdt víz volna, hanem az élet, a boldogság, az álmok teljesülése: úgy itta:

— Igyál Juliska.

És Juliska is ivott. Áhitatosan, sokat. Azután ismét bepólyálták a korsót, holott alig volt már benne.

Reggel pedig mentek a korsóhoz a többi leányok. Vihogva mondták egymásnak:

— Nem nyúlt hozzá senki. Ebből nem iszik ám cigány.

És boldog arccal vették föl a kapát, hogy harminc krajcárért dolgozzanak a méltóságos Batáryak üdvére. És a cigányleányok is boldogok voltak e napon. És így folyik ám a répakapálás szép Magyarországon.

Ady Endre (1906)

Ady Endre

(A Híd-Könyvtár Ady-füzetének margójára)

Ady Endre a magyar történelmi folyamat legmélyebb értelmű, titkos jelentőségű, küldetéses kiteljesedése. Igaz emberéletre és igaz magyar sorsra vezérlő kalauz, a legsúlyosabb sodrású magyar költő. Soha egy költő népe történelmének, örök forradalmi indulatának, a népi-faji géniusz lenditő lázának ilyen forró, ilyen tudatos edénye nem volt, mint Ady Endre. A Mindent akarata és bírta, a valóban és ma valóbban, mint valaha, ő és csak ő, a harcos, a forradalmas, a fájdalmas, tragédiás Ady jelenti és jeleníti a magyar Mindent és az Ember Mindenét.

A magyar Jövő — Ady Endre.

És ha Ady nem lesz, vagy nem lehet — a magyar már csak történelmi múlt.

A történelmi folyamatot, amely a csodásan, a fáradtan s mindig új Anteusz-erővel ébredő magyar gondolatnak európai értelmet, kifejezést, hivatást, hitet, lelket, helyet, vezérlő Igét adott, az ő sorsnéző szemei itták fel és ő bontotta ó- és uj-legendák lobogójává e folyamatot; a XVI-ik század lelki zendülésével kibomlott magyar szellemiség élettere benne zúgott fel újra soha nem hallott zuhatagos erővel, tudattal és tragédiával. Magyar századok balog, bús históriája gyűlt a lelkében és a csordultig telt magyar siratnivalók Ady szemeiből patakzottak elő. Ady magába olvasztotta a magyar múltat és a magyar múlt egy-prizmán, az Ady-prizmán mutatta fel magát, sírós, jajos, próféta-lázban. Millió gyökerű volt s millió gyökérrel lelke kriptáiba belefájta az ezeréves siralmas, dacos-dalos magyar históriát. Benne béklyózott fájdalmak zörögték láncaik fenyegető kórusait. Dalokat dalolt, amelyek nem is az ő dalai voltak; az új idők új dalit komor magyar századok küldték fel sírjukból, doh és penész, a nyirkos gyász küldte azokat, hogy pirosan és életesen verődjenek átokká az Ady-versek száján. S hogy újra átok verje, mert bús merészség volt, amit akart és ha akart a magyar, emberré válást akaró vággyal fordulni a Nap felé, bús merészség volt az is.

Magyar végzet volt Ady Endre, mert a magyar végzetet sírta. Életet akart és csak a százados magyar Halált látta. Élete és halála magyar példázat, szent magyar legenda, mely nem tud legendává szentesülni, példázattá élemedni, mert halálát is ellopják és kimérik a magyar kimérák. S akik ellen életében küzdött, halálában is meggyilkolják.

Sietett élni és rohant halni, mert sem élni sem halni nem lehetett olyan poétának, olyan magyarnak, olyan messiásnak, mint amilyen ő volt. Ő volt a Poéta, ő volt a magyar Messiás és ő volt az elrendelésszerű magyar. Megváltó akart lenni, magyar Megváltó és méltó Kálváriához sem jutott.

Mert ő is azért pusztult, azért jutott rokkanva el az éjszakáig, amiért sírt: a magyar gyászért. Mert bús, halálszagú volt a magyar róna és kinek volt halálosabban halálos a magyar Róna, a magyar élet, a magyar történelem új balsága, korcs urak ficamos, ferde politikája, a golgotás nép aratástalan aratása, kinek fájt halálosabb lobokkal, mint Ond vezér unokájának, Dózsa György unokájának és Esze Tamás árulástalan komájának, a diósadi Adynak. Amikor az országban svábokból jött magyarok karmesterkedték a recsegő nacionalizmus marsait. S a Halált kellett énekelnie, látni, prédikálni, átkozni és áldani a Halált, mert olyan nagyon kellett volna az Élet, a kincs, a birtok, a lehetőség, a bírás, a szépség, de híres magyar birtok-perek dúsai csak a halált szánták álnok cimborául a nincstelen magyarnak. S aki a legdúsabb magyarnak született és kinek már semmi sem jutott, ment, menetelt a nincstelenség magyarjaival. Nincstelenség — ez magyar sors, magyar történelem, igaz magyar poéta sorsa.

Ady két magyar föld határán, Erdély és Magyarország hatá-

rán született. Határon született és határéletűvé vált.

S nem egy értelemben. Határéletű volt az Időben. Az európai szellemiségbe beletüzesedő magyar XVI-ik század történelmi ellenzékiségével születő és belőle alakuló progresszív magyar hagyomány fényeit, a protestáló hit magyar Kálvinjainak megőrzött tüzét ő lobbantotta újra a kései korban lángra; a haladás magyar hagyományának újrajött Apácai Cseri Jánosa, Bolyaija, Szkhárosi Horvátja, Heltai Gáspárja és Juhász Pétere volt. És ő volt a folyó és fejlődő, a növő történelem fénymagja, magyar népe súlyos történetének kristályosodása, a megmaradó és elmulhatatlanúl, örök jegecesedés és irány, a felejthetetlenség és süllyedő történelemből örök nemzeti jellegül fennmaradó zarándokhely, búcsú és vigasz és halhatatlanság. Szimbolum volt, név, élet, fogalom, mely századok sorsát, szeszélyét, szellemét, világát jelenti és újból és újból felvillantja; foglalat, kifejezés, eszköz, minden volt: Verecke dicsősége, Vazul, Koppány és István király együtt, Bánk úr és Tibore, Dózsa György, kurucok bújdosó bánata, honvágyas Julián barát és Körösi Csoma Sándor Berzsenyi és Csokonai, magyar szó és fájdalom a Halotti Beszéd óta. Benne buzgott fel újból urak kivert szolganépe, a Werbőczy áldozata, közjogi kátyúk kivertje, a jobbágy-magyar, zsellér-magyar örök hangja volt. Tibore és János vitéz, magyar valóság és magyar tündérálom — e két magyar lehetetlenség között vergődő, élő és igaz magyar életsors volt az Ady-élet.

A jogaiból kitudott, vesztett birtokú magyar parasztságot és az öntudatosodás felé emelkedő munkásosztályt emelte szívéhez, véreit, a dübörgő ezreket, mert csak a forradalomtól, a nincstelenek lázadásától várta népe jobb életét és a jövőt. Határéletű volt, nagy választó és betetőző, a XIX. és XX.-ik század gránicán ő volt a legéberebb strázsa, ő volt a megénekelt Vagy-Vagy, a most-vagy-soha. Isten harsonáján harsogta ezt, de a fülek Werbőczy óta hallgattak és süketek voltak. Kaszinó-ország, táblabíró világ, pipafüst, Gotterhaltés magyarság, vagy tulipános, talmi magyarság — ugyan ki hallotta volna és ki látta Adyt?

Határéletű volt Ady térben is. Benne szuggeráló erővel és hatalommal rombolt a történelmi magyar fátum: keleti fajta nyugatvágyának választó alternativája. Keleteurópa kelepcéjében, Kelet és Nyugat átlójában búzásszekerek tövében élő nép nyugatnéző szemmel a volgamenti lovas kacagányával a vállán: milyen tragikus sors, milyen törés, milyen kettősség, milyen lélekhasadás, milyen sorsos földrajzi rendelés. Határéletű a magyar és a határélet ínsége és fensége Adyban dobolta a leggrandiózusabb riadót. Maradni, vesztegelni, vagy menni, nyugati hívó szóra, mert megállni, annyi mint elveszni, tehát menni Nyugattal — így prédikált, kései magyar Kálvin Érmindszenten, Váradon és Párison, mert látta az úri ország hogyan pusztít és pusztul. Megállt és maradt az úri Hunnia.

Térbelileg meghatározva is határéletű volt Ady, mert magyar volt és hívta helyéből, a határról a magyarságot, hogy ittasodjon a nyugati napfényben ős Napkelet népe, nyugati kultú-

rával díszesedjék, mert tudta, hogy a helyben maradás halál: a germánság sorsához kapcsolt magyar a germán dicsőség vagy germán romok alatt pusztul el. Így is, úgy is pusztul.

„Neki örökölt fájdalom és kergető láz volt a magyarság" — írja Szabó Dezső. Az örökölt fájdalom, a jobbágyi fojtott félés és fájás volt, az ítéletes, törvénycikkelyes szolgasors; évszázadok síró fájdalma búgott lelkében és a kergető láz: a dac, a gyász, a gyűlölet, a harc a jogok, javak és jussok birtokosai ellen. Az örökölt fájdalom űzte harcra és harcolt és menekült is, ha a kergető láz és sírás már fojtotta.

Menekült és sehol semmi segítség. Ezer kín között látta a magyar történelmi integritás végzetét, a biztos hullást, mert az örökölt magyar fájdalomra gyógylást nem hozott az új kor és új időknek új dala sem és a kergető láz csak keveset lázított. Sok volt a Werbőczy és erős volt a szavuk. Ő sioni hangon sírt és mindhiába. Menekülés volt minden: Isten, kétség, bor, nő, kik testét-lelkét megsebezték.

Menekült és száműzött volt s ebben is és mindenben magyar Dante volt, aki egymaga botorkált a grófi szérűkhöz pányvázott agrárországban. És dühödt Danteként átkozta a valót és teremtett magának szimbolumokat, egy mithosz-világot, hogy a mithosz-világban mutathassa meg a bűnöket, a bűnösöket és a bűnösök bűnhődését. S maga az Ady-élet már nem is e g y ember élete volt csupán, nem emberi határokkal mérhető élet volt, hanem eleve elrendelt és küldött szimbolikus élet, — így hitte Ady és így van ez ma is — csodák föntjén futó különb élet volt és csoda lehetett, az is ahogyan Ady nézhette a tulajdon, ezer sebből vérző életét, mintegy önmagán kivülről, az életét, amelyben egy faj sorsa, fájdalma és láza fuldokolt. Futni kellett, loholni, mert a végzet rejtőzött ebben a magyar sorsú életben és az élni akaró Élet nem akarta a Halált. Azért volt ő a Halál rokona, mert az Életet akarta és nem élhette. Harcolni kellett másokért, milliónyi másokért, akiknek visszaverő tükre volt Ady. Ezért volt „muszáj-Herkules." Hogyne kellett volna szerelem, veronál, vers, menekülés honról rejtett vonaton és hát nem kellet-e vajjon és nem volt-e természetes az adys „homály" és „érthetetlenség" szerelemben, versben és veronálban, amikor bújni kellett a buta valóság elől.

Ady nem a tények, tárgyak, törvények költője, hanem a titkoké, a távoloké, a tilalmaké és ezeken túl jutott el a végső, ős tényig. A legnagyobb titok: az Élet s Ady mindig az Életet kereste, a halálban is, mert élet és halál: egy. Az Élet: mondhatatlan és örök titok és e titok csak új és más titkokkal közelíthető. Nem a tudott, ismert s megálmodott álmú szavakkal megnyerhető, hanem már mágikus sejtelmű képekkel és jelekkel festhető Dantei mélységnél is mélyebbre megy Ady oda, ahol az Élet leveti földi sarúját és minden földi formát és határt hátrahagy, utána megy a menekülő Életnek, a személytelenség végső grádicsán túl és lebeg dolgok és jelenségek mögött és a dolgok és jelenségek, szavak, jelentések és értelmek genezisét tapogatja. Ady azért „érthetetlen", mert minden addig-voltnál mélyebb mélységű. Tel-

hetetlen, aki meglopja a teremtés tüzét és részt kér Isten istenségéből. Letépi a szavak fátylát, mint lihegő, búja szerelmes és túrkál a nyelv ős-meotisz-forrásában, a nyelv teremtő kráterében, titkokat les, pogány titkokat szív a szavak ópiumából, mély ölekbe fúrja szatírszemét már-már aléltan a megtett út borzalmas szépségétől, a szó jelentőségének misztériumát vágyja megtalálni, hogy kifejezhesse a mondhatatlan titkú Életet. És így toldja meg a szimbolumok kertjét.

Ady nem filisztereknek való. „Én nem leszek a szürkék hegedűse" — így szólt, amikor jelentkezett. Aki belép az Ady szimbolumok alvó Csók-palotájába, hagyjon föl minden földi fékkel és mértékkel. Minden verse egy univerzum. Lehetnek jó versei és vannak rossz versei, mint más költőnek, de nála minden szónak végtelensége van, az Ady-énen keresztül látott végtelenség. Hogy kifejezhesse a szavakkal nem mondhatót: szimbolum-palástot ölt. De a szimbolum Adynál nem egyszerű helyettesítés, kép-átvitel, hanem tudatos, teremtő cselekedet. Hogy eljutott az Életnek genéziséhez, látta a teremtés műveletét, csodáját, látta, hogy ami létezően van: a jelenség: nem valójában, hanem csupán jelentésében, átlényegítésében fejezhető ki a nyelv eszközeivel, szimbolumokban.

Az Ady-szimbolumok nem önkényesek, nem talált csillogó holmik, hanem szerves, szilárd kapcsolatokban élő valóság. Csaknem pozitiv alapon nyugvó álom-nyelvet teremtett, biztos, állandó szimbolum-szótárt. Adynál a szimbolum: valóság. „Minden tudat és gondolat: valóság" — írta Ady híres Petőfi-tanulmányában. A dolgok jelentősége előtt áll Ady, hiszen élete is átlényegülés volt, jelentés, szimbolum. A dogok lelkét kutatja. A szerelemben is, amely olyan végzetes sebeket ejtett rajta, nem az ölelés jelenvaló és fizikailag és időben érzékelhető hús-vér valóját ízlelte és szerette, hanem a szerelem szimbolumát, átlényegítő jelentését: az istenülő vágyat. Az Ady-világ túl van az érzékletek és érzékelhetőség legmagasabb Olimpuszán. Nyelve magyar nyelv, de aki Szabolcskát olvassa és Herczeg Ferencet, az ne közelítsen Ady magyar írásához. A poéták különbjei is leírnak, regélnek, látottakat és látomásokat. Adynak nincs leíró verse, az ő versei „ha jók, vagy rosszak, az érzések drámái, a belső rettenet jajai", mint maga jelentette ki költeményeiről. Nem a meglátott világ az ő költészete, hanem az Ady-vízióknak a világba vetített mithológiája; jelenségek és történéseknek lelki színekre bontott asszociációi. Lelke, mint királyviz, felbontotta a tárgyi világ szerves-ségét és lebuktatta az Ady-lélek tudatalatti és csaknem életfölötti reminiszcenciái közé: a lélek foncsorozó területére. Ady elvette a tárgyak kontúrját, a valóság felfogható dimenzióit és mindent az a mámoros lelki fürdőjében megfürdetett és metafizikai képben láttatott.

Ady a Teljes Költő, akinél szerelem, politika, emberség, haza, fajta, osztály egyetlen égboltozatban dübörgő rendszer volt. Ez a nagy, legnagyobb önző ember érezte legfájóbb feleszméléssel az Élet hivságait, a csodákat és a kis semmiket, e kietlen kontrasz-

tokat, az Élet ajándékait, a mérsékelt csodákat, s ezért volt ő Észak-fok, honnan már közel az Isten. Mindig ott járt, túl az Észak-fokon s verse ezért mindig messziről jön, harsonásan. Görög romok között és fáklyák között, koboldos éjfélen, lidérces zene, — minha így s ezt hallanók, ha szól az Ady-dal. Nomád nábob, aki a Hortobágyon, a Pusztán szórja kineses gyémántjait. Ady csak önmagának verselt gőggel, „én meg akarom csinálni a lírát" így írta adys dölyffel. Nem ujjáteremteni, nem új hangokkal új vizekre vinni, de egyenesen az Ady-tengerből felmeríteni a lírát.

„Ady költészete a magyarság megújult hite" — írta Szabó Dezső — „az élethódítás egyetlen programmja. Az Ady költészete az egyetlen szent ébredőmagyarság. Mert úgy állítja be a hátralökött fajt az emberi haladásba, hogy sajátos erőit is a leggazdagabban fejtheti ki."

És tovább: „Utolsó nagy huláma a magyar faj életakaratának, mely Dózsa Györggyel kezdődik és a Martinovicsokon, Petőfieken keresztül benne érte el legvilágosabb kifejezőjét." Adyt tépték, cibálták, megkövezték. Mert igaza volt.

Mert Ady olyan volt, amilyennek Ignotus látta: „az az érzésem volt mellette, mintha volna, ha kívül állnék a világegyetemen s éteri sodrával a földteke száguldana el mellette. Valahová a semmibe, a többé meg nem találhatóságba, egy nagy zúgás emlékét hagyva maga után."

Üldözték, mert megkiáltotta a magyar Rémet, az urak uralmát, a mindent elnyelő feudalizmust, üldözték, mert ő volt „a magyar bánatok legvertebb siratója."

Legnagyobb bűnéül a „hazafiatlanságát" rótták fel ravasz rókák.

A Híd-könyvtár Ady-számában Adynak éppen e „hazafiatlan" verseit állítottuk glédába és hívuk tanúkúl, hogy milyen is volt Ady „hazafiatlansága".

Nemcsak a magyar irodalom, hanem a nagy költő jó és hű barátai szerint az egész világirodalom nem mutat fel még olyan poétát, akiben az egyén és a fajta egybeolvadása olyan teljes, olyan élményes, olyan meghatározó erejű lett volna, mint Adyban. De az ilyen hazafiság nem vásári és nem vezércikki honfibú. Ez eget-földet rázó fájdalom volt, a nép, a gyenge, a szánnivaló, kisemmizett, örökké vérző nép ezeréves megcsalatottságának, könynyének, verejtékének, minden dolgozó minden panaszának egész vállalása és belényegülő velefájása volt. Népe romlásán jajongó költő volt, igázó úrdölyf duhaj kedvén romló szegény, taszított proletár nép sorsán síró ember volt, a népi magyarság politikai pusztulásán jajveszékelő próféta volt ő, zord dühű és átkozódó, ószövetségi erejű prédikátor, kinél a hazaszeretet úgy merült a gyűlölet gyilkoló szózataiba, hogy a szertet legkínzóbb fájdalmát érezte. Ezerszer vallja sorsát a magyar sorssal egynek. Életét oda-

vetette a rohanó sínek elé és úgy ragadta meg görcsösen küllőit a szent keréknek, a halálos küllőket, hogy népe előtt ő hulljon előbb a semmibe.

Büszke magyar volt, akiben a magyarság egy volt az európai horizonttal, a szélesen, ölelőn egész emberséggel. Önmagában látta egész népe sorsát pusztulni, ez volt alapja, vétke, terhe, indítója, politikai és társadalmi vallásának. Önmaga pusztult magyar bűnök sokasága láttán, tudta, így rohan egész népe — mások bűne miatt — a süllyesztő sír felé.

A bűnöket nem mossa le semmi, csak a forradalom. Csak egy forradalom, amely felé rohant az ország, csak az modathatja napos-fényesre a szenvedő, dolgozó népet, így énekelt és így volt Ady igaz forradalmár.

Forradalmas volt Ady egész emberi és egész költői alkatában. Petőfiről írta, hogy 48-ban ő volt az egyetlen, aki igazán tudta, hogy mit akar és hogy mit kell tenni. Adynál jobban a századforduló Magyarországában senki sem tudta, hogy mi fog következni. A misztikus hangon énekelt versek a legreálisabban rajzolták fel a bukást, amelynek el kellett következni, nem a háború miatt, hanem a feudális ország bűnei miatt a dolgozó néppel szemben. Líra és ember egy volt Adyban, forradalmi liráját a forradalmas Ady határozta meg. Ezért nem kellett a feudális Hunniának, ezért „adta el lelkét a zsidóknak."

Ady a dolgozó,szociális lelkiismeretű magyar ifjúságé, azé az ifjúságé, amely Adyban él, vele, általa, Igéiben Igéiért, mert Ady a magyar jövő, embereien, szabadon, szélesen, demokratikusan, szívet-elmét dobogtató emberséges, jobbágyszabadító szép magyar jövő — ez a jövő Ady Endre álma és valósága.

Fekete Béla

A jugoszláviai munkanélküliség

1.

A munkanélküliség, mint tartós és tömeges állapot, az első világháború után vált ismeretessé. Ez a mai társadalom általános válságának kísérő jelensége. A konjunkturális változásokkal párhuzamosan fogy, vagy emelkedik, de sohasem tünhet el. A termelést magasfokra fejlesztett társadalom képtelen minden munkaképes tagját *termelően* foglalkoztatni, vagy ami ezzel egyjelentésű: a telt raktárak, a közszükségleti cikkek árszabályozó megsemmisítése, a megszámlálhatatlan milliárdokat fölemésztő fegyverkezési őrület mellett, milliók kénytelenek éhezni. Ennek a tételnek igazát bizonyítja az alábbi négy szám.

a világ munkanélkülieinek száma (milliókban)

1929	**9.9**
1933	
1937	**14**
1938	**18**

Az, hogy a fegyverkezést szolgáló ipar kétségbeesett foglalkoztatása mellett a munkanélküliek száma ismét emelkedik, csak a termelés új válságára mutat.

Ezek a kilátások szükségessé teszik, hogy beszámoljunk a jugoszláviai, különösképen a vojvodinai munkanélküliség fejlődéséről az utolsó pár évben.

2.

Jugoszláviában, ahol a lakosság döntő súlyú tömege falun lakik, az *ipari munkára* jelentkezők, de foglalkoztatásban nem részesülők száma szédítő iramban emelkedik. 1930-hoz viszonyítva 1938-ban a munkanélküliek száma megnégyszereződött, ugyanakkor az alkalmazásban levők száma alig nőtt és ma — a földmunkásokat nem számítva — a munkásosztály 42%-a munkanélküli. Pedig a termelés még nem sodródott válságba és ez a szám már most nagyobb, mint amennyit a mult válság idején mélypontjukat elért államok mutattak.

	1930	1933	1936	1938	(ezrekben)
Jugoszláviában					
munkában	775	647	752	862	
munkanélkül	150	346	474	638	

Ha megszólaltatjuk őket, ezek a számok másról is tanúságot tesznek. A falvak nyomoráról. Hogyan? Úgy, hogy ha összevetjük a két oszlop növekedését, látjuk az évről-évre városba özönlők tömegét, melynek csak fele jut munkához, mig a másik fele munka nélkül rója az országutakat. Utazik egyik városból a másikba szerencsét próbálni. Ezeknek száma a következőkép alakult:

	1934	1935	1936	1937	1938	(ezrekben)
beözönlés	62	92	108	136	143	
munkát kapott	25	24	56	72	42	
munkanélkül maradt	37	68	52	64	101	

Látjuk, hogy egyrészt az évi kétszázezer főnyi szaporulat dologra érett része egyre nagyobb mértékben kényszerül kenyérkeresetre a városba húzódni, mert a falun képtelen megélhetést találni, másrészt nemcsak az u. n. passzív vidékek adják a beözönlőket, hanem a gazdagnak ismert országrészek is. Ezt a beözönlők nagy száma mutatja. Továbbá az elhelyezkedni tudók száma 1937-ben elérte tetőfokát és ma a munkanélküliek számának majdnem felét (321 ezer) az utolsó öt év beözönlöttei teszik, vagy azok szoritják ki a harminc éven fölülieket a munkapad mellől.

A munkanélküliek számának hatalmas arányú emelkedését nem utolsósorban a kivándorlás elé gördített akadályok okozzák. Ezek lehetetlenné teszik a szaporodási felesleg (felesleg csak azért, mert a önnálló rendszer *nem adhat* nekik megélhetést) elhelyezkedését más országokban.

3.

De ezek a számok nem mutatják az u. n. ipari tartalék sere-

get, mely jobbára tanult munkásokból áll, minden pillanatban készen arra, hogy a termelésbe kapcsolódjanak.

Az ipari tartalék-sereg hullámzása Jugoszlávlában (ezrekben)

1928	1930	1933	1936	1938
114	71	67	108	138

Ez a százezres tömeg hat-tiz hónap alatt szívódik föl és három-négy hónap alatt esik ki a termelésből, növelve a munkapiacokon amúgy is majdnem szabadon és szervezetten garázdálkodó munkaadók előnyét, a szervezkedési és ellenállási lehetőségeiben korlátozott, harcokban még iskolázatlan munkássággal szemben.

4.

Hogy ezt a fegyvert, valamint a munkanélküliek óriási táborát mennyire kihasználják a munkaadók, mutatja az alkalmazás átlagos tartama, ami alig több két hónapnál.

egy alkalmazás átlagos tartama munkanapokban

1928	1930	1933	1936	1938
105	72	77	66	66

Vagyis az alkalmazás idejét illetően többek között a munkanélküliség és bizonytalanság jellemzi munkaviszonyainkat.

5.

A munkanélküliek szakmai megoszlása az összes iparágakban majdnem egyaránt lappangó válságra mutat. Csak a legfontosabbakat soroljuk föl:

a munkanélküliek száma iparáganként (ezrekben)

	fa és erdő	építészet	bányászat	kereskedelem	vas és fém	szövő
1935	18	23	15	11	20	3
1938	16	41	18	15	23	6

	élelmezés	kő	ruházkodás	szálloda
1935	18	5	26	16
1938	20	10	29	18

Csökkenést csak a fa- és erdőiparban látunk. Minden más ágban a fennen hangoztatott gazdasági föllendülés ellenére 1935-től 1938-ig nőtt a munkanélküliek száma. A tényeket különösen érdekes megvilágitásba helyezi, ha a fenti szakmák munkanélkülieit összehasonlítjuk a munkában levőkkel.

az alkalmazottak száma iparáganként (ezrekben)

	fa és erdő	építészet	bányászat	kereskedelem	vas és fém	szövő
1935	61	38	52	57	41	47
1938	76	71	65	65	58	61

	élelmezés	kő	ruházkodás	szálloda
1935	35	22	27	21
1938	40	29	33	23

Míg az alkalmazottak száma a tíz szakmában csak 29%-al, a munkanélkülieké 77%-al emelkedett. Ezenkivül láthatjuk, hogy a ruházkodási és szálloda-iparban majdnem ugyanannyi a munkanélküli, mint a munkában levő és a kő- és szövőipart kivéve, a többi szakmák viszonylagosan óriási munkanélküli táborral rendelkeznek. Ennek következménye azután, hogy az említett iparágak munkabérei, majdnem kivétel nélkül (építészet, kő) az átlagon alul állanak és az alacsonyfokú szervezettség miatt az 1936—37 évi sztrájkok sem tartós javulást, sem a bérek megfelelő színvonalon való tartását nem eredményezhették.

6.

Ha összehasonlítjuk az alkalmazottak és munkanélküliek képzettség szerinti összetételét, látjuk, hogy a válság alatt az uccára került szakmunkások nemcsak hogy nem szívódtak föl, de számuk növekedett és ma is nagyobb hányadát alkotják a munkanélkülieknek (36%), mint az alkalmazottaknak (30%).

	munkanélküli	alkalmazott (ezrekben) szakmunkás
1935	190	162
1938	220	214

Az ilyen állapot következményei a szakmunkások viszonylag jó bérének leromlása és a munkásság — következésképp a szakszervezetek — radikálizálódása. És ez érthető is. A fiatalabb munkás előtt (és ma ők alkotják a munkában levők zömét) ma már nem áll a valaha elérhető álom: házacska, kert, nyugodt élet és gondtalan öregség, hanem a munkanélküliség, a bizonytalanság, élettengető bérek és a hosszú betegségek szakadatlan láncának valósága, amit öregebb társainak napról-napra észlelhető sorsában napról-napra láthat. A szabad szakszervezeti szervezkedés gátlása és a munkások érdekeit nem védő szervezetek előnyben részesítése nem állíthatja meg a folyamatot, amit az áldatlan viszonyok szültek és szítanak.

7.

A családi viszonyok a szaporodás csökkenésében, vagyis az ország erejének leromlásában csak más oldalról tárják elénk a fájó, vérző sebet.

nős ill. férjnél van 100 munkanélküli közül	alkalmazott
47	40

Ez a különbség nem jelenti azt, hogy a munkanélküliek könnyelműbbek, mint az alkalmazottak, mert nagyobb arányban nősülnek, illetve mennek férjhez. Nem. Ez a két szám csak azt mutatja, hogy a munkásosztály fele nem alapíthat családot és hogy a nőtlen munkások olcsóbb munkaerejüknél fogva keresettebbek a nőseknél.

8.

A Munkásbörze 1938-as kimutatása a munkanélküli családok 522 ezer gyermekéről tesz említést. Ezek a gyermekek nem tudják, mi a mindennapi kenyér, húst hónapokon át nem látnak tányérukon, iskolába nem járnak, nevelőjük az ucca és sorsuk könyörtelenül a bűnügyi rendőrség nyilvántartásába viszi őket. Ha tekintetbe vesszük, hogy a napközi otthonok és más gyermekvédelmi egyesületek nálunk majdnem ismeretlenek, biztosra vehetjük, hogy ez a szám ugyannyi biztos halálra itéltet jelent. *Minden tizedik jugoszláviai gyermek sorsa ez ma* és ha meggondoljuk, hogy számuk mily gyorsan emelkedik, minden erőnkkel követelnünk kell a legsürgősebb társadalmi beavatkozást.

a munkanélküli családok	gyermekei (ezrekben)
1935	310
1936	364
1937	438
1938	522

Ismételten hangsúlyozzuk, hogy a gazdasági válság még nem következett be, de már kopogtat ajtónkon.

9.

A munkanélküliek serege a kenyér utáni hajszában városból városba utazik. A Központi Munkaközvetítő Hivatal kimutatása szerint 1933-ban minden munkás átlag kétszer változtatta lakhelyét. Később ez a szám esik. De a munkanélküliek emelkedése mellett ez a csökkenés csak a hatósági intézkedések eredménye. Az elégedetlen munkanélkülieknek a fontosabb központokba való betódulását igyekeznek meggátolni.

-Mire biztat annak a munkásnak és családjának az élete, aki évente kétszer kényszerül lakhelyváltoztatásra és hiába kutat megélhetés után, mert a vágyott munkaalkalom helyett a legtöbb esetben cseppet sem kivánt és emberi önérzetét megcsúfoló módon kerül vissza illetőségi helyére, ahonnan éppen a nyomor űzte el?

10.

Hogyan végezték feladatukat a munkanélküliek munkábaállítását és segítését végző Munkásbörzék?

A Munkásbörzék révén alkalmazást nyertek száma a munkanélküliség emelkedésével nem hogy lépést tartana, de csökken.

a Munkásbörzék révén alkalmazást nyert munkanélküliek (ezrekben)				
1930	1933	1935	1936	1938
44	35	24	28	30

A hivatalos beszámoló a fenti számokhoz a következőket fűzi:

„Amint az előbbi kimutatásból látszik a Munkásbörzék feladatukat, a munkaközvetitést (az utóbbi években egyre nehezebben végzik. A munkaerő kínálat évről évre nő, míg a kereslet csökken. Ez is a munkapiac rossz helyzetéről tesz tanulságot."

Valóban szinte együgyűség alkalmazást remélni, amikor egy munkaalkalomra tizenhat-húsz munkát kereső esik.

„Ezért — folytatja a beszámoló — a Munkásbörzék főfigyelmüket a munkanélküliek segélyezésére fordítják." „A munkapiacokon uralkodó viszonyok jobbra fordulásának vártában a pénzbeli segélyek kiutalásai képezik a gondoskodás főtárgyát."

Ez a gondoskodás pedig az alábbi módon történik:

	munkások és munkaadók befizetettek	kiosztott segélyek összege	egy segélyezettre jutott	segélyezettek száma	100 munkanélküli közül segélyt kapott
		dinár			
1936	24,105.535	15,213.764	103	148.589	31
1937	33,924.156	24,780.312	132	187.152	36
1938	?	26,775.234	155	172.595	28

Tényleg megható gondoskodás. Megjegyezzük, hogy ebben az összegben az ingyen vonatjegy és a természetbeni kiutalások is bennfoglaltaknak. Az egyheti életre is elégtelen összeg említést sem érdemelne, ha nem állana fönn az a lehetetlen helyzet, hogy a Munkásbörze járulékát minden alkalmazott munkásnak be kell fizetnie, de segélyt, még ilyen silányt is csak minden harmadik-negyedik munkanélküli kaphat.

Az ilyen „főfigyelem" mellett a Munkásbörzék kb. 50 milliónyi „megtakarított" tőkével rendelkeznek. Az egész világon egyedülálló jelenség! Míg más államok óriási összegeket költenek a munkanélküliek segélyezésére, nálunk a nyomorúságos jövedelem mellett még megtakarításokra is van lehetőség. (Oh, jól felfogott takarékossági elv! szerk.)

Ha most összefoglaljuk, amit nagy vonásokban ismertettünk, látjuk, hogy:

1. a munkanélküliek száma az alkalmazottakénál nagyobb arányokban növekszik. Ez a tény a jugoszláviai gazdasági élet alakulásának különös jellegére mutat. A külföldi államokban az alkalmazottak számának növekedése a munkanélküliség csökkenését vonta maga után. Ez azt jelenti, hogy nálunk a mezőgazdaság égető kérdéseinek megoldása nélkül a nemzetgazdaságot nem lehet egészséges alapokra helyezni;

2. a munkanélküliek, az ipari tartaléksereg száma nő, az alkalmazás időtartama csökken;

3. a munkanélküliség minden iparágban érezhetően növekszik;

4. a munkanélküliek főtömegét szakképzett és családos munkások képezik;

5. a kivándorlások megszűnése következtében a viszonylagosan fölös lakosság nem helyezkedhet el külföldön és ennek az óriási tömegnek a nyomása a munkapiacokon uralkodó amúgy is rossz helyzetet tarthatatlanná teszi. Mindennek következtében lehetségessé vált a béreknek hihetetlen alacsony színvonalon való tartása. Erre jellemző egy, a Gyárosok Országos Szövetsége közgyűlésén elhangzott vélemény: „A mi béreinkkel az egész világgal konkurrálhatunk." A önnálló

gazdasági keretek nem adnak módot arra, hogy a munkanélküliek a termelésbe jussanak. Ez azt jelenti, hogy — minden komoly segély híjjával — sorsuk az éhezés, betegeskedés, testi és szellemi elesettség;

6. a Munkásbörzék mai formájukban nem teljesíthetik hivatásukat, mert az állami hozzájárulás nélkül lehetetlen.

Ezért elsőrangú nép- és államérdek:

1. hogy nagyarányú közmunkákkal egyrészt lehetőség nyíljon a munkanélküliség azonnali csökkentésére, másrészt az ilymódon föllendített forgalom ujabb munkás tízezreket juttatna munkához, ami által az ország jóléte emelkedne;

2. hogy a törvényesen előírt munkaidő betartását ellenőrző szervek az eddiginél fokozottabb mértékben fejtsék ki működésüket és tiltsanak be minden túlórázást;

3. hogy a kartellek ár és termelési politikáját megrendszabályozzák és azt a nép igazi érdekeit előmozdító célok szolgálatába állítsák;

4. a Minimális Munkabértörvényben megszabott legalacsonyabb bér fölemelése és a munkabéreknek a mindenkori létminimum alapjára való helyezése;

5. napközi otthonok hálózatának létesítése és a gyermekvédelemnek európai színvonalra való emelése;

6. a Munkásbörzék intézményének átalakítása a vezetőségek szabad választásának és tetemes állami hozzájárulás alapján.

Pálics Miklós

A barna horda

(Horváth Béla, kiváló magyarországi katolikus költő a nácikról.)

Krisztus kutyája, téged arra kérlek,
Ha meghalok, csaholj a csőcseléknek.
Ugasd a versemet, kergesd a kerge férget,
Az éjszakában síromat te védd meg.
Megdöglik dicső síromon a lomha
Sötét, lelől a zsarnok hatalom, ha
Te védsz engem, s nem rághat a ronda
Nyilas bolond a gyönyörű dalomba!
Ezt mondom én: halál a zsarnokokra!
Ezt mondom élve, ölve, haldokolva,
Ezt írtam kőbe, fába, dalba, porba,
Hogy vesszen már a zsarnok barna horda.

Horváth Béla

Vers

A Maginot-vonal csupa acél
és a Siegfried-vonal is csupa vas.
A D. N. B. is győzelmet jelent
és győzelmet jelent a párisi Havas.
Hej, testvérem, messzi a cél:
a szív, az agy, csupa acél.

A télikabátom rongyos egy kicsit,
s a kamrámban sincs fa, egy darab.
Hát lesz, ha angol pöffed Berlinen,
vagy, ha a porosz Párizs alatt?

Majd lesz. Chamberlain tudja már,
és tudják mind, a hős vezér urak.
Majd lesz még vaj is a kenyeremen,
hisz ezért vérzik kelet és nyugat!

Vagy nem ezért? Hát mért e szörnyű bál?
Mért vérzik akkor újból mind a nép?
S amit tanultunk húsz évnek előtte,
nem volt elég?

Hát nem ezért? Hogy kabátot vegyen,
akinek nincsen és háza legyen,
akinek nincsen. Hát akkor miért?

Vagy megbolondult megint a világ,
ahogy akkor: ostoba szavakért?
Nem élettér kell, csak kenyér,
nem élettér kell, csak élet.

Álljatok meg, ti csöndes milliók:
már megint hull a vére ostobáknak.
Pedig nem lát zászlót lobogni a holt,
és az sem, akinek a szeme kifolyt.

Hazugság mind a hősi ének:
a féllábú, a csonka, nyomorék
se szeretőnek nem kell, se cselédnek,
s a falábért nem lesz több a napszám.

Gál László

Ha a parasztnak van, mindenkinek van

Régi közmondás.

Száguld velem az autó kilométerekre éhesen. A Krušedol-maradiki úton ki a nemzetközi útra. Nyeli a távolságot. Az útról jobbra és balra kis földkockák, vagy téglalapok, itt-ott egy-egy messzibenyúló háromszög kíséri a kocsit. Az egyiken kukorica ágaskodik a magasba, a másikon menetrendbe állított cukorrépák lapulnak a földre, ezen a hosszúkás táblán meg mint a púpos tevék lomholnak a búzakeresztek. Apró kis földtáblácskák, apró kis emberkéknek kenyeret adó földecskéje. A földrajzban így tanultuk: A lakosság legnagyobb része földműveléssel foglalkozik. Úgy hamarjában igyekszem egy-egy tábla területét kiszámítani. Alap szorozva magasság . . . vagy alap szorozva magasság törve kettővel. Nem sok az egész, ha nem is töröm kettővel . . . A földtáblácskák között húzódnak tilalomvonalként a mesgyék. Eddig a vonalig az enyém a föld, ezután jön a tied! Óvatosan kell az ekének a földet a maga részére megágyaznia, nehogy egy vonalat is elhúzzon a mesgyéből. Nem egy husáng törött már el a szomszéd hátán az elszántott mesgye miatt. Nem egy per folyt és folyik a bíróságoknál a mesgyét elkapó izgága eke miatt, elnyelve a mesgye mind a két partján elfekvő földecskét.

Hajtja egymást a négy testvér, az autónak a kerekei és rohan a kocsi a földek között. Ki látja itt a kis életnek nagy regényeit, ki olvassa a megnemírott küzdelmeket és drámákat, melyeket az ezer és ezer pirinkóra felosztott föld jajdulva mesél? Hol az az író, aki elmondja a sok kicsi udvarra rekesztett életek sorsát, küszködését, hol az a mérnök, aki kiszámítaná, mennyi az elvesztett, életre alkalmas föld, melyet a mesgyék százezrei az ekéktől elvonnak? . . . Ott túl az egyik dülőn parasztszekerén ülve hajtja egy földműves villásszarvú ökreit, lassan cammognak. Hova hajthat, vajjon melyik kis parcella az övé? Keze mozdulatán látom, hogy ostorral biztatja a két jámbort egy kicsit gyorsabb menetre. A messzeségből keresem az ő földjét és lemérem a legnagyobb búzaparcellát, magamban kivánom, bárcsak az elenne az övé, nemcsak neked, sovány kis életre szorult embertársam, kívánom azt a nagyobbacska búzatáblát, de mindegyikteknek kivánok egy-egy jókora földet, úgy egy darabban . . . Ki tudná kiszámítani azt az időt, amelyet a föld szerelmesei és munkásai csak azzal töltenek el, hogy két örökösen kérődző ökrükkel a dirib-darabokra osztott földjüket elérjék?

A száguldó autó utasa a földek között jár, de maga messze van a föld és művelői életétől. Átkozom a szemem, hogy nem a váltakozó szinű mozaikokat látom a földeken, átkozom az agyam, hogy a földdel együtt látom a földettúró embert, látom azt a soksok embert, látom kicsinyes, egymástól szinte teljesen elhatárolt életüket, mely ugyanúgy apró kis területecskékre oszlik, akárcsak a számtalan mesgyétől felaprózott föld. Behunyom a szemem, különben nem tudnék szabadulni a látomásoktól, melyek nagy haszontalanul felburjánzanak bennem, akár a nyári út mellett

futó elhanyagolt árokban a sok csalán, papsajt, útilapú és szarkaláb. Behunyom a szemem, de az agygépezet nem szünteti be zakatoló munkáját. A motor csendesen zúg és én nagy cséplőgépek zúgását vélem hallani . . . de ezek a cséplőgépek nem egy helyben állanak. Mozognak. Hatalmas, kilométerekre szóló búzatáblákon haladnak előre, kaszálógépek szaladnak mellettük, szélmalomnyi karjaik nyomában tiszta a tarló. A kaszáló karok nagy ötletesen kévébe dobják a markokat és a kévék azonnal befutnak a parasztot szerető gép korgó nyomrába. Ez az egyik oldalon kiszórja magából az üres szalmát, a másikon meg zsákokba gyűjti az aranyszínű kenyérmagvakat. Víg parasztok és parasztlányok sürögnek-forognak a gép körül. A cséplőgép nyomában teherautó vág nyomot a tarlóba és izmos legények megrakják a kocsikat az imént leejtett zsákokkal. A falvakban nagy magtárak váltakoznak csinos kertekben meghúzódó házakkal, aszfaltos utak mindenfelé, tiszta, jóltáplált gyermekek kiabálnak víg szavakat a símán gördülő autó után, sehol egy korcsma, rongyos ember vagy koldus . . . Most fordult a kocsi a nemzetközi útra, az autó síma futása felébreszt és egy pillanatra azt hiszem, hogy nemcsak térben, de időben is hosszú-hosszú kilométereket szaladt velem a gép, de jaj, jobbról is, balról is felém gonoszkodnak a mesgyék, melyek könyörtelenül visszarántanak a jelenbe. A falut messzehagytuk magunk mögött . . . de ezek a földtáblácskák is a falubeli parasztoké. Hej, de korán kell hazulról elindulni azzal a két villásszarvúval, ha látáskor hozzá akar fogni a két érdes kéz a munkához, hej, de későn tér nyugovóra a kifáradt test, ha vakuláskor hagyja abba a munkát . . . és ha másnapra is marad munka ezen a kis földön, akkor innét egy félnapi járóra a másik parcellához, de az egy félnapnyira van a falutól! . . .

Hányszor hallom: a parasztnak van a legjobb dolga! Bizonyos, hogy a földművelésnél szebb foglalkozás nincs és a parasztnak lenne a legjobb dolga, csak egy pár százezer mesgyét kellene eltüntetni, együttesen okosan hozzálátni a föld megműveléséhez, mint ahogy az ipari termelés a nagy gyárakban összpontosult, ilyen fejlődésen kellene a földművelésnek is keresztül mennie. De sokat fárad a paraszt azért a kis megélhetésért! Az élet alig ad neki valami kárpótlást a sok-sok fáradozásért.

Amíg mesgyék szabják szűkre a határt és ezer és ezer picurka táblácskákra osztják az áldott földet, addig sovány és szűkös is lesz a földműves élete, pedig de nagy életet adna a föld, ha az emberek agyát a sokmillió örökölt mesgye nem szűkítené aprócska gondolatparcellákra.

Most már aszfaltos úton száguld az autó, de jobbról és balról göröngyösen és gürcölve majdnem egy helyben topog sok szegény embernek szegényes élete.

RIL.

Egy kis inas vallomásai

Bognár Ferinek hívnak. Pontosan tizenegyéves voltam, amikor édesapámat, aki szegény napszámos ember volt, a háborúban szerzett betegsége kiragadta közülünk. Hosszú éveken át tartott a nagy küzdelem édesapám és a gyilkos kór között. Bármennyire tiltakozott ellene a család apraja-nagyja keserves sírással, hangos jajkiáltással, visszavette az anyaföld. Május volt éppen . . . A kültelki uccákba, amelyeknek egyikében mi is laktunk, a szántóföldek friss leheletét, életszagát hozta be a langyos tavaszi szél. Édesapámat temettük . . . Szegényes volt a gyászmenet. Egy-két ráérő öregasszony jött ki csak a temetőbe és édesapámnak munkástársai, akikkel együtt járt dolgozni.

Még az eddiginél is sötétebb és kegyetlenebb nyomor nehezedett ránk. A kenyérkereső elvesztése engem két kérdés elé állított: vagy kanásznak állok el vagy kifutóskodom a városban. Amit legjobban szerettem volna: tanulni, azt már nem lehetett. Egyik testvérem két éves volt, a másik hat, így édesanyám csak rám számithatott, mint segitőtársra, akivel megoszthatta napi gondjait. Iskolátársaim elbeszéléséből már ismertem a paraszti élet minden nyomorúságát. S ha már iskolába tovább nem járhattam, inkább amellett döntöttem, hogy amig meg nem érek az inasságra, addig bekinálkozom valamelyik üzletbe kifutónak. Ilyen esetekben, mint az enyém is, ez a leggyakoribb megoldás. A sántasuszter szomszéd fia is kifutónak ment pár napra rá, hogy az apját megölte az alkohol mérge. A Fleis-füszeresnél van alkalmazásban. Százötven dinárt kap egy hónapra.

Nagynehezen, több napi kilincselés után, egy péküzletben találtam elhelyezést. Irgalmatlan nagy kosarat kellett vézna hátamon cipelnem, tele kenyerekkel, amelyeket a város jobbmódú polgáraihoz szállitottam. A legkevésbbé sem volt számomra könnyü ez a munka; hisz a rossz táplálkozástól alig álltam a lábamon. A nagy teher alatt nem győztem lábaim remegését leküzdeni.Izzadtságcsöppjeim nem egyszer vegyültek könnyeimmel. De cipeltem tovább teljes három éven át a nagy kosarat. Cipeltem, mert kellett a pénz, a százötven dinár, amit munkámért kaptam és amiből édesanyám otthon kenyeret vehetett testvéreimnek ! . . .

Mikor megértem az inasságra édesanyám egy napon így szólt hozzám:

— Most már fiam tizennégyéves vagy, inasnak kell menned! Legjobban tennéd, ha szabónak mégy! Ha kitanulod a mesterséged, uriember lehet belőled. Legalább kevés gondod lesz az öltözködésre! A szabóknak mindig van munkájuk és jól keresnek.

Nem nagyon tetszett az ajánlat, de nem akartam édesanyámat megszomorítani. Elég sok oka volt már úgyis a szomorúságra! Miért növeljem hát még én is szomorúságát és kétségbeesését?! De különben is úgy éreztem,nincs mit gondolkoznom édesanyám tanácsán. Eddig egész életemen keresztül szükiben voltam a ru-

hának. Gondoltam, ha szabó leszek, egyszer már nekem is lesz szép, tiszta ruhám. Ha megyek az uccán, száz meg száz folttól tarkáló, rongyos ruhámban, nem kell a szememet szégyenlősen lesütnöm az emberek elött.

Szerződésemet négy évre kötöttük. Teljes ellátással. Fekvőhelyet az istállóban vetettek. Ezen kissé elszomorodtam. Mert ha nedves is volt, büdös is volt, télnek idején dermesztöen hideg is volt a szobánk, ahól összezsúffolva aludtunk, mégsem volt istálló. Eleinte furcsának tünt fel a lovakkal, tehenekkel való együttlét, de később megszoktam. Ha jobb sorsra mertem gondolni, mesteremnek gyakran elmondott figyelmeztető szavai csengtek a fülembe: „Vagy megszoksz, gyerek vagy megszöksz"! Megszökni semmiesetre sincs szándékomban! Nagyon meggondolják más mesterek, hogy felvegyenek-e egy olyan inast, aki már egyszer otthagyta főnökét ! . . .

A mesterem amolyan fél-paraszt, fél-iparos, amilyenek errefelé igen nagy számban vannak. Lovakat nem csak azért tart, mert kész ruhákkal vásárra jár, hanem azért is mert földje megmüvelésénél szüksége van rájuk. Keserüen kezdtem tapasztalni, hogy a varrótű mellett még a kapát is kezembe kell vennem. De nem csak én vagyok a műhelyben az egyedüli, akinek egyformán kell értenie úgy a paraszti munkához, mint a mesterséghez. Legtöbbször a mester úr is leteszi a tűt és túrja a földet, ha erre szükség mutatkozik. Még a „segéd urak" is! „Segéd urak", igy kell őket titulálnom. Igy parancsolták az első nap, mikor idejöttem Nem egyszer okoztak már nekem gondot és keserűséget ezek a „segéd urak"! . . . Sikertelenségükben én vagyok a céltábla! . . . Eleven céltábla! . . . Rajtam töltik ki bosszúságukat, mérgüket! Nem egyszer kaptam már olyan pofont tőlük, hogy leszédültem a műhelyasztal alá! . . . S ha méltatlankodni merek vagy sajgó testrészemet tapogatni. megduplázzák az ütéseket!

Különösen nagy gyakorlata van ebben a Mahák „úrnak", a legidősebb segédnek. Nagy melák, vörhenyes arcú ember ez a Mahák. Agglegény. Rengeteget iszik. De dolgozik is, mint az állat. A műhelyben nem lehet szót érteni, ha ő hajtja a varrógépet. Állandóan szerelmi kalandjaival dicsekszik a többi segédnek. A hétfő Mahák „úr" napja. Ilyenkor csak ő viszi a szót.

Szép kis gömbölyű, kivánatos asszony a mesterné. Ha valamiért bejön a műhelybe, Mahák majd elnyeli a szemével. Én teljes szivemből utálom ezt a Mahákot. Ha jól emlékszem egyik mühelyben hallottam valahol, egy segéd szájából, aki szervezetbe jár, hogy Mahák, mint dolgozó ember, nem megbizható. Amolyan „lumpenproletár"-tipus.

Mióta inas vagyok, nem tudom, mi az ünnep. Vasárnapjaim sohasem szabadok. Délelött a műhelyt takaritom, délután meg mindig valami tennivaló a ház körül. Vagy az udvart seprem fel vagy az istállót tisztitom meg a trágyától. A lovakat vakarom. A mester gyerekei is állandóan a nyakamon lógnak. Ki vagyok téve az elkényeztetett, neveletlen csemeték kényének-kedvének. Dajkálnom, csittitanom kell a legkisebb gyereket, ha valamivel

elrontotta a gyomrát. Mert a mesterné, a „naccsága" majomszeretete nem ismer határt! Mindig telezabáltatja visítozó porontyait. A piszkos pelenkát sem egyszer mostam már ki! A mesterné, ahelyett, hogy ezt szégyelné, természetesnek veszi. Néha még a konyhába is beinvitál. Inas, béres, cseléd vagyok egyszemélyben. Nem teljesíteni a sokféle parancsot, még csak éppen ez kellene! . . .

Inastársaim vasárnap délutánonként moziba és meccsre járnak. Csapatostul, hangos beszéd közepette mennek végig az uccán. Ilyenkor az udvaron át kiszökök a kapuba. Vágyakozva nézek társaim szurtos, zajos csapata után. Van, hogy észrevesznek. Visszakiabálnak:

— Tarts velünk, Bognár! Stramm filmet játszanak máma! Lógj el, ha a mestered nem enged!

Nem merek visszakiabálni, mert félek, hogy a házban valaki meghallhatja. Csak szomorúan, tehetetlenül nézek társaim után. Nagyon fáj, hogy nem mehetek velük; nem követhetem őket szórakozásaikban. Igaz, hogy pénzem sincs. De hát társaimnak sem nagyon van! Legtöbbjük úgy szökik be a moziba, meg a futballmeccsre. Leginkább „potyáznak", ahogy inasnyelven mondani szokták.

De hiszen még csak éppen ez kellene! Majd felfortyanna a mester úr! Vörös lenne, mint a rák! Magából kikelve ordítaná: „Hát nem elég, hogy enni kapsz, te csirkefogó! S van hol meghúzódnod! Még naplopásra adnád a fejed, szerencsétlen! Tanuld meg előbb a mesterséged, hogy ember lehess a talpadon!"

Visszalopódzok az istállóba. Levetem magam a rozoga ágyra. Gondolkozom . . . Cejg ruhám, amit a mestertől kaptam, ott porosodik a műhelyben, a fogason. Még egyetlen-egyszer sem vehettem fel! Hiába lettem hát szabó?! . . . Igy valósultak hát meg édesanyám sokatigérő szavai?! . . . Torkomat valami fojtogatja... Sírni szeretnék, de az istálló ajtaján keresztül egy indulatos hang, a mester hangja, a nevemet kiáltja:

— Feri, gyere már! Hol a fenébe bújkálsz már megint te lusta dög?! . . .

Kétszer egy héten: kedden és pénteken iskolába járok. Az inasiskolába. A nagy sárga épületbe a templom mellett. Mikor már estefelé készülődök, szedem a könyveimet, a mester dühöng, mint egy vadállat. Káromkodik. Az anyámat és a tanítók anyját szidja. Hogy mirevaló az az inasiskola! Hogy dőlne össze! . . . Sehogyan sem akar kibékülni azzal, hogy nekem minden héten kétszer iskolába kell mennem. Minden percet, órát, napot, amit nem a műhelyben vagy a ház körül töltök el, naplopásnak tart. Én persze alig várom a keddi és pénteki napot, hogy rövid időre, pár órára kívül legyek a műhely nyomasztó légkörén. Pedig az iskola nem jelent nyugalmat és biztonságot számomra. Itt is szigorúság van és rövidlátás! Tanulni csak itt van módomban. Már amennyire lehet itt tanulni! Vagy negyvenen vagyunk az osztályban. Óra előtt akkora a zaj, hogy alig lehet egymás szavát hallani! Szomszédomnak, Jóvónak, a kis horvát lakatosinasnak egészen hozzám kell hajolnia, hogy megérthesse, amit mondok. Tár-

saim birkóznak, fenn ugrálnak a padok tetején. Magam elé veszem rongyos, piszkos tankönyveimet. Tenyeremet erősen rászorítom a fülemre, így tudok csak tanulni. Óra alatt igen csak felszólít a Fejős, a tanító. A hozzám intézett kérdésekre csak nagy ritkán tudok felelni. Fejős ilyenkor ideges. Lustának és hanyagnak nevez, amiért azt az egyszerű leckét sem tudtam begtanulni. Előre megjósolja a jövőmet. Hogy nem lesz belőlem ember! Gonosztevő leszek, aki végül is a börtönben vagy az akasztófán végzi életét! Vagy a legjobb esetben napszámos! De becsületes, tisztességes iparos — soha! Súlyosaknak és igazságtalanoknak érzem ezeket a szavakat. Ilyenkor torkon szeretném ragadni Fejőst és a fülébe ordítani, hogy én minderről nem tehetek. Nincs időm a tanulásra! A mesterem minden lépésemet számon tartja! Nagyon idegennek érzem Fejőst és áthidalhatatlannak az ürt közöttünk! . . .

Este nyolc-félkilencre érek haza az iskolából. A fejem zúg a lármától, a gyomrom fáj az éhségtől. A mesterné nagyon szűkre szabta ma délben a porciót. Kérni meg nem mertem többet. Gazdag parasztcsaládból származik a mesterné. Onnan hozta magával a fösvénységet. De csak mással szemben zsugori. Ő maga nem veti meg a jó és bő falatokat. A multkor Borcsa néni, a mosónő is kifakadt a szűkreszabott koszt ellen. Azóta felé se néz. Hasztalan üzenget velem neki. Borcsa néni visszaüzen:

— Mondd meg annak a nagyüllepű naccságádnak, hogyha még ő maga tólja is el a pofáját, hogy menjek mosni, akkor se megyek! Mossa ki ő azt a sok büdös ruhát! Még az a koszos tollaszsidóné, a Birmanné is jobban bánik velem. Legalább ád eleget ennem! Nem szédülök a sovány koszttól a teknő mellett, mint a te drágálatos parasztnaccságádnál! Hogy enné meg a fészkes fene ott, ahol van!

Közeledik az őszi szezon. Rengeteg szövetet halmozott fel a mester a műhelyben. Ilyenkor majdnem minden vasárnap vásárra szoktunk járni, a környező falvakba. Sokszor éjfélig is fenn vagyunk és dolgozunk. A mester szab. Én meg varrok. Sajog a derekam, a hátam. Annyira fáradt vagyok és álmos, hogy majdnem lefordulok a székről. Az ujjaimat össze-vissza szurkálom a varrótűvel. A mester örül az őszi szezonnak, a sok munkának, a pénznek, amit a parasztoktól, földmunkásoktól, béresektől kap a kész ruhákért. A segédek is örülnek, mert dolgozhatnak. Mahák is örül biztosan. Lesz pénze bálra, italra, nőre. De nem örülök én! Munkám úgy a műhelyben, mint a műhelyen kívül egyre szaporodik. Ijesztően nő, duzzad. Fizetést még sem kapok! Még csak egy jó szót sem! Szitkot, verést annál többet!

És még csak egy éve, hogy inas vagyok. Nehezen, kínzó lassúsággal múlik az idő. Még három esztendő van hátra a „felszabadulásig". Megaláztatásokkal, szenvedésekkel teli három esztendő! Beleborsódzik a hátam, ha arra gondolok, hogy még ilyen hosszú ideig kell más kezelábának lennem! Némán tűrni a mester szidásait! Alkalmazkodni a „segéd urak" változó hangulatához! Teljesíteni a naccsága szeszélyes parancsait! Talán ki sem bírom? Már az sem biztat, hogy egyszer majd segéd leszek, „felszabadulok"! Az sem lesz megváltás számomra, tudom! **Thurzó Lajos**

A készülő gázháború

Már a világháború utolsó évei arra mutattak, hogy a haditechnika fejlődése más irányt fog venni s ezzel együtt megváltozik a háború képe. A jövő háborúja lényegesen különbözni fog a világháborúban játottaktól, a hadviselés technikai módjában s ezzel együtt társadalmi követelményeiben nagy eltolódások várhatók. Ami pedig a világháború befejezése óta történt, csak megerősíti ezt a feltevést, amellyel ma már mint kész tényenyel kell számolnunk.

Mint ahogyan a gépfegyver és a messzehordó ágyú megváltoztatta a gyalogság harcmodorát s a nyílt szembeállásból lövészárokharcba kényszerítette, úgy fog a *repülőgép és léghajó harcászati felhasználása még lényegesebbben eltérő jelleget kölcsönözni a következő háborúnak.* S pedig azáltal, hogy ezek a légi közlekedési eszközök egy teljesen új fegyvernem bevezetését teszik leheségessé: *a kémia fegyverét.*

Eddig is nagy szerepet játszott a kémia a háborúskodásban: a lőpor, a robbanószerek, amelyek a puskát és az ágyút elsütik, kémiai produktumok. De ezentúl a kémia közvetlenebbül fogja kivenni részét a hábrúból a *gáz-, gyújtó- és robbantóbombák* által, amelyeket repülők fognak az ellenségre ledobálni. Ennek az új fegyvernemnek pedig olyan óriási nagy a jelentősége, hogy állíthatjuk, *teljesen át fogja alakítani a mai háborús stratégiát és harcászati taktikát.* Első sorban pedig azért, mert repülők nem csak az ellenséges frontra fogják pusztító bombáikat dobálni, hanem a front mögötti ellenséges országra, főleg pedig nagy városokra, ipari és közigazgatási centrumokra, hogy ezek elpusztításával bénítsák meg az ellenfél harci készségét. Ami pedig azt jelenti, hogy *a mai megkülönböztetés front és hinterland között elmosódik,* mert a front, legalább is, ami a pusztítás veszedelmét illeti, kiterjed az egész hinterlandra, az egész országra s egész lakósságára. Hogy ez milyen lélektani hatásokkal járhat, azzal lapunk más helyén foglalkozunk.

Egyébként a következőkben igyekezni fogunk lehetőleg csak katonai szaktekintélyekre hivatkozni s lehetőleg saját szavaikat idézni, ez által akarván elkerülni az ideges túlzás vádját.

Hans Ritter német vezérkari kapitány foglalkozik a repülőgép szerepével a jövő háborújában. Szakszerű fejtegetései fárasztók lennének, ha nem éreznénk mögötte a ránk várakozó szörnyűségek előízét:

A légi flotta leghatékonyabb támadó eszköze kétségkivül a bomba. Hatása szerint háromféle bombát különböztetünk meg: robbantó-, gáz- és gyújtóbombát. Egy százkilogrammos *robbantóbomba* kb. háromszor annyi robbantóanyagot tartalmaz, mint egy hasonló súlyú tüzérségi lövedék. Egy belőle elégséges egy négyemeletes ház teljes szétrombolásához. A nehezebb bombák, amelyek egy tonna robbanóanyagot is felvesznek, már egyedül a légnyomás által, amelyet okoznak, megsemmisitőleg hatnak, akkor

is, ha az épületet nem találják. Számításokból tudjuk, hogy egy 8 tonnás bomba légnyomása ötven méter távolságra elégséges, hogy egy egész uccarészletet leszakítson. Ha eltalálja, természetesen a romboló hatás még sokkal nagyobb. Pl. a bécsi hadügyminisztérium egész épületttömbjét két ilyen óriásbomba, ha eltalálja, romhalmazzá teszi.

A *gázbomba* kihasználási aránya még kedvezőbb, mivel súlyának 75 százalékig gázt tartalmazhat. Egy négyzetkilométer terület elgázosításához kb. 100 tonna tüzérségi munició szükséges; gázbombából elég tíz tonna. A modern gázbomba időre beállítható gyújtóval van felszerelve oly módon, hogy két háromszáz méter magasságban a célpont felett jöjjön robbanásba s ez által a mérges gáz, amit magával visz, egyformán szóródjék széjjel. Az így ledobott gázbombábától finom gázköd száll le aztán az alatta fekvő területre. Ezzel a módszerrel ki van küszöbölve az eddigi gáztámadások hátránya, ami abban állott, hogy azon a helyen, ahol a bomba beütött, a mérges gáz túlságosan sűrűn maradt, míg az egyes beütési pontok között nem mérgezte meg a levegőt, könnyűvé tevén ez által a védekezést.

Végül a *gyújtóbomba*. Legmodernebb fajtája az úgynevezett *Elektron-bomba*. Az elketronnak tudvalevőleg a sajátossága, hogy hogy ha vízzel jut érintkezésbe, meggyúl. Úgy hogy a normális tűzoltói módszerekkel nem oltható. Ellenkezőleg, az elektronbomba akkor lángol csak igazán fel, ha vizet öntenek rá. Fontos, hogy ez a bomba igen könnyű, alig egy kilogramm. S egy ilyen bomba feltétlenül elégséges tűz előidézéséhez. Egy hetvenkét gépből álló bomba-repülőgépraj egyenként egy fél tonna elketronbombával megrakva 36.000 elektronbombát képes egy város fölé hozni. A városok beépített területei 20—50 százalék között váltakoznak, a nagy városoknak átlag 35 százalékuk van beépítve. A ledobott 36.000 bombából tehát 12.000 épületre esik, a többi az uccákra. Ha feltesszük, hogy a házakra esett bombák fele nem tudja átütni a tetőt s lecsúszik, még mindig marad 6300 bomba, amelyik gyújt. Ami azt jelenti, hogy a városban 6500 helyen támad egyszerre tűz. Ezzel a legjobb tűzoltóság se veheti fel a küzdelmet, a lakósság nem hogy eloltaná, hanem ellenkezőleg magasabbra lobbantja. S a megmelegített levegő által előálló „tűzvihar" segít gyorsan kiterjeszteni a tüzet.

E kitűnő szakszerű katonai fejtegetések után lássuk röviden a legismertebb mérgesgázbombák hatását az emberre. Csak egynéhányét, mert hiszen *ma már ezren felül van a különböző mérges gázok száma* (a világháborúban még csak harmincfélét használtak) s naponta találnak ki újabb és tökéletesebb fajtákat.

Különböző típusaik vannak, aszerint, hogy a szervezet melyik részét támadják meg. A legszelídebbek a *könnyeztető gázok*, amelyek a szemben okoznak elviselhetetlen fájdalmat s egy időre elveszik a látóképességet. Hatásuk többnyire csak néhány óráig tart. De nagy adagokban halálosan is hathatnak. Céljuk az ellenség kimerítése. A *tüdőt támadó gázok* között a leghasználatosabb

a *klór;* minthogy azonban gázmaszk segítségével könnyű ellene védekezni, *Phosgennel* keverik. Fulladást okoz s halálos tüdősérüléseket. Elég néhány szippantás belőle, hogy az ember, mint egy vízbefuló, szörnyű kinok között görcsökben elpusztuljon. A hamburgi phosgenrobbanás megmutatta e gáz használhatóságát. A *kéksavgáz* a központi idegrendszert bénítja meg, köztük a tüdőt kiszolgáló idegeket is, s ezért halálos hatása biztos . . . A *sárgakeresztes* gáz négyszer mérgezőbb hatású a phosgénnél; a szemet, a bőrt, a tüdőt támadja meg, hólyagokat okoz, megöli a sejteket, amelyekkel érintkezésbe jut. Romboló hatása ellen nincs védekezés. Az arzéngázok között legismertebb a *kékkeresztes* gáz. Hatása a szervezetre rettentő, igen kis mennyiség elegendő, hogy az ember ellenállóképességét teljesen elvegye. Egy fél perc mulva elviselhetetlenül izgatja a tüdőt, hányingert okoz, úgy hogy a gázmaszkot le kell dobni. A maszk nem véd meg ellene. Ezért rendesen előre küldik s mikor a gázmaszkot lekényszerítette az emberekről, küldik utána a direkt gyilkos gázokat. Ebbe a csoportba tartozik a *levizit* is.

Ime a jövő háborújának főharci eszközei: robbantó-, gyújtó- és mérgesgázbombák. S most hallgassunk még meg néhány szakembert arról, hogy miképpen fog a háború ezekkel a legmodernebb romboló és gyilkoló eszközökkel lefolyni.

Karl Endres őrnagy híres könyvében *(Giftgas, die grosse Gefahr)* a következőképen ír le egy légitámadást a Ruhrvidék ellen:

Egy nagy légitámadás megindítása csak órák kérdése. Ezért hirtelen, meglepetésszerűen lehet rárontani az ellenségre. Számítani kell az ellenség gyanakvására, akkor a tulajdonképeni gáztámadást egy repülőtámadás kell hogy megelőzze, amely leveri vagy elűzi az ellenfél védelmi légi erejét s útat csinál a bombarepülőrajnak. Ha ez megtörtént, elindulhat pl. Düsseldorf irányában a könnyű bombarepülőraj. Néhány óra alatt célnál van. Alacsonyan repül, bár számitania kell rá, hogy egyik-másikat eltalálja e magasságban az ellenség védő ágyútüze. De veszteség nélkül nem lehet háborúskodni. S a repülők ledobnak néhány bombát az éjjeli rétegben dolgozó gyárakra. Robbantó bombákat fehér foszforral töltve. Olthatatlan lángok lávafolyama önti el az eltalált épületeket. A munkások rohannak a pincékbe, a város lakóssága pánikszerűen menekül a föld alá.

Drótnélküli jelentés hívja a következő repülőrajt, amely a könnyű gázbombákat hozza. Ezek beszórják a várost bombákkal, amelyek minden maszkot átjáró gázfelhőbe burkolják az egész vidéket. Aztán jönnek a nehéz bombák erős mérgesgázokkal, amelyek az izgató gázok által a pincékből kiüzött lakósságot elpusztítják. Két, három óránként megismétlődik a támadás addig, amíg minden egy lángtengerbe nem merült s amíg mérgesgáz-felhők nem borítják vastagon százezrek hulláit, akik még pár órával előbb éltek.

Hasonlóképen folyna le egy légitámadás Berlin ellen. Ha

egyetlen egy légi flottának sikerül meglepetésszerűen működni, legkülső elővárosok kivételével nem marad élő ember Nagy-Berlinben.

S a légi támadások ellen igen nehéz a védekezés. A gyorsan haladó repülőgépekkel könnyű a meglepetés s bármennyi védelmi repülőgépe legyen is egy országnak, annyi sok nem lehet, hogy az egész országba mindenüvé jusson elegendő mennyiségben. Azért valószínű, hogy az első rossz tapasztalatok után egyáltalában le fognak mondani a repülőtámadások elleni védekezésről s ehelyett mindjárt támadásba fog mindkét fél átmenni. Egy rettenetes versenygyilkolás fog tehát kezdődni a civil lakosság mindkét oldali rettenetes nagy veszteségeivel, a kulturjavak szörnyű pusztításával. A gyengébb ország gyárai hamarosan megállanak, a politikai központi vezetés megszünik, a városokat, amelyeket a gáz még nem pusztitott el, a lakosság el fogja hagyni, hogy elbujjon az erdőkben és a hegyek között, éhhalálnak és járványok pusztitásának téve ki magát.

✶

A jövő háborúja elsősorban nem is a fronton, hanem a civil-lakosság ellen fog irányulni: nem a front áttörése lesz a cél, hanem a hinterland összetörése, az ellenfél gazdasági és adminisztrativ elpusztitása. A fő veszteségi listákat — ha ugyan ilyeneket még egyáltalában lehetséges lesz kiadni — a hinterland civil lakossága fogja szolgáltatni.

Mert a mérges gázok ellen hathatósan védekezni nem lehet. A gázmaszkok, amelyekkel némelyik országban már most kezdik felszerelni a lakosságot, csak üzletnek jók az előállitó hadseregszállítók számára, de *igazi védelmet nem nyujtanak.* Mert minden gáz ellen másféle gázmaszk kell s nincs s nem is lehet olyan gázmaszkot kitalálni amely minden gáz ellen védjen, mivel minden nap találnak ki ujabb mérges gázokat, amelyek az eddigi maszkokon áthatolnak S ettől eltekintve a maszkok kezelése olyan előismereteket igényel, amely a lakosság nagy tömegének nem lehet meg, anélkül viszont a legjobb gázmaszk se ér semmit. Egyébként csak egy ország népességének felszerelése gázmaszkkal milliárdokba kerülne. Hasonlóképpen biztos, gázhatlan menekülő földalatti menhelyek építése ha lehetséges volna is, olyan összegekbe kerülne, hogy gondolni sem lehet kivitelükre. Hiszen minden házban kellene egy-egy ilyen légmentesen elzárt helyiséget építeni, mesterséges levegőt előállító készülékkel felszerelve (mert a támadás hosszú órákig eltart). Gyakorlatilag a lakosság nagy tömegeit nem lehet egy gáztámadás ellen megvédeni. A legjobb gázszakértők véleménye ez. *Kroves* generális, az angol légitámadások parancsnoka írja: „A hozzáértők mind azon a véleményen vannak, hogy lehetetlen lesz eszközöket találni a civil lakosságnak a gáztámadások ellen való védelmére". *Heinrich Franck,* a berlini technika tanára s a Bary. Stickstoffwerke igazgatója írja a *Berliner Tageblatt*-ban: „Hatékony védekező eszközök gáztámadás ellen a civil lakosság szá-

mára eddig nincsenek; véleményem szerint a gázmaszkok használata fel fogja mondani a szolgálatot. Minthogy használata függ a gázhatás idejétől és a gáz koncentrációjától s mivel minden különböző gáz ellen más védő patront kell alkalmazni, nagyon nehézkessé teszi a kezelését. A civil lakosság betanítása alkalmazására oly eredménnyel, hogy tényleg védelmet nyujtson, kilátástalan".

Egyébként még ma is teljes mértékben igaz, amit *Lord Fisher* brit admirális mondott egykor az 1899. évi hágai leszerelési konferencián: „A háború megnemesítése! Éppen ilyen joggal lehetne a pokol megnemesitéséről beszélni! Mintha háborút civilizált eszközökkel lehetne viselni! Ha majd egyszer kitör a háború s én a parancsnoki helyen állok, első kiadott parancsom lesz: A háború lényege az erőszak. Mérséklet a háborúban gyengeség. Üss előbb, üss keményen és üss mindenütt. Egy nagy háborút nem lehet úgy elintézni, mint egy ötórai teát".

S így gondolkozik minden katona; ha őszinte, meg is vallja. A polgári professzorok feladata, hogy erkölcsileg is igazolják a mérges gázokat. Professzor *Meyer*, breslaui tanár, a hadi technika egyik vezető szakértője Németországban írja könyvében *(Der Gaskampf und die chmischen Kampfstoffe):*

„Kérdés még, hogy a kémiai harci eszközök alkalmazása nem ütközik-e valamelyes erkölcsi szabályba, alaptételbe vagy alapszemlétbe. Nem látom be, miért éppen a gázharccal szemben kelljen más mértéket alkalmaznunk, mint a régebbi s a mindenki által elismert harci eszközökkel szemben? Ha a német hadsereg a gázharcban olyan szép eredményeket ért el, az csak a Németország szellemi fölényéről tanuskodik, de semmi köze az erkölcshöz. A harc kémiai eszközökkel humánusabb, mint a régi fegyverekkel. Meggyőződhettünk róla, hogy az emberiesség szempontjából a kémiai harci eszközök ellen kevesebbet lehet felhozni, mint a régi fegyvernemek ellen. Csak arra az eredményre juthatunk tehát, hogy mérges gáz használata a háborúban éppen olyan jogosult, mint minden más fegyveré s ezen kívül még humánusabb is, mint ezek".

S az összes nagyhatalmak lázasan készülnek erre a „humánus" háborúra: minden országban nagy összegeket adnak ki a megfelelő kémiai ipar fejlesztésére s képezik ki a hadseregeket a gázháború technikájára. Külön kémiai harci osztagokat állítanak fel, speciális kiképzéssel s drága kisérleti állomások dolgoznak a mérgező gázok tökéletesítésén. S mindezt lehetőleg titokban, a találmányokat gondosan őrizve, hogy minél nagyobb meglepetésekkel tudjanak szolgálni az ellenség számára a háború kitörésekor.

A nagyhatalmak kémiai ipara túltermel s nem tud mit kezdeni a műtrágyával és a műselyemmel, a háborús kémiai termelés e békebeli termékeivel. A Népszövetség leszerelési bizottsága állapította meg: „A legtöbb mérges gáz olyan használati anyag, amelyet békebeli szükségletre is előállítanak, úgy hogy

csak *kevés különbség van egy gyógyszerészeti gyár s egy hadi sélokra mérgező anyagokat előállító üzem között. . .* Az a végtelen könnyűség, amellyel ezek *az üzemek úgyszólvan egyik napról a másikra hadiszer gyátásra átállíthatók,* a félelem és bizalmatlanság érzését ébreszti egy olyan szomszéd iránt, amely hatalmas kémiai iparral rendelkezik".

Ez persze Németországra vonatkozik, amely még ma is vezet a kémiai iparban s tényleg egy kémiai háborúban, ha elegendő nagy légiflottával is rendelkezik, félelmes ellenfél volna még az állig felfegyverkezett Franciaországgal szemben is.

De nem csak Németország, ma már a többi nagyhatalom is kifejlesztette annyira vegyi iparát, hogy naponta 500 métermázsa klort, 900.000 font könnyeztetőgázt tud mindegyik előállítani. S a termelés egy egészen kis átállításával oly mennyiségekig lehet fokozni a mérgező és romboló anyagok termelését, hogy valóra lehet váltani *Botzheim* báró német táborszernagy jövendölését: „A jövő háborúja minden valószínűség szerint még jobban meg fogja közelíteni a háború ősi formáját ahol a cél *az ellenséges lakosság megtizedelése és rabságbavetése s az ország életfeltételeinek elvágása*". *(Betrachtungen über die Aufgaben der Waffentechnik, Berlin).*

Mérav Pál

Világszemle

1914—1918—1939?

„Nem akarok többet katonát látni", — voltak Linder ezredes, magyar forradalmi hadügyminiszter szavai 1918-ban. Híressé vált ez a mondás, mely nagyjában fedte akkor a háborúból hazatért tömegek érzelmeit. Négyésféléves öldöklés után a magukhoz tért tömegek feltették a kérdést: miért volt ez az egész? És undorodtak a háborútól.

✶

Már a háború alatt igyekezett mindegyik ellenfél a másikra hárítani a felelősség kérdését . . . ki tud azért felelni, hogy a farkas széttépi a bárányt, ki felel érte, hogy az oroszlán betör a karámba... a ragadozó ott szerez zsákmányt, ahol találja, de a zsákmány kell neki, mert életfeltétele . . . A tőkés államok természetéhez tartozik a háború viselése, csakhogy az államok vezetői nagy ravaszul leplezni tudják a szándékaikat és „erkölcsi" alibit keresnek és találnak is a háború igazolására.

✶

„Soha többet háborút", — kiabálták a tömegek 1918-ban, mert úgy érezték, hogy a profitért vitték őket meghalni. De különösen akkor érezték magukat becsapva, amikor megtudták — többek között, — hogy a központi hatalmak rég elvesztették volna a háborút, ha a szövetségesek nem gondoskodtak volna arról, hogy

a semleges országokon keresztül a háború viseléséhez megkapják a szükséges kőolajat, benzint és az egyéb nélkülözhetetlen nyersanyagokat. „Soha többé háborút!“ — volt a jelszó, mert a háborúban a gazdag csak gazdagabb, a szegény csak szegényebb lesz . . . de miért is volt ez a háború?

✶

Az összes háborús felek igyekeznek a másikra áthárítani a felelősség kérdését, pedig az Úristen se mossa le róluk, hogy valamennyien felelősek, mert a társadalmi rendszerükben benne van a háború szükséglete. Évtizedeken keresztül fegyverkeznek és fegyferkeznek, milliárdokat és milliárdokat költenek el fegyverekre és minden háború után és előtt a „másik“ akarta a háborút, mert a felelősek nagyon jól tudják, hogy még a legnagyobb gonddal folytatott propaganda sem tudja népszerűvé tenni a támadó háború gondolatát . . . az ellenfélnek kell a támadónak lenni . . . a védekező háború, az a fügefalevél, mellyel a modern tőkés államok a háború nemtelenségét takarják, az új kor csak „védelmi háborúkat“ ismer.

✶

Az 1914—18-as háború is védelmi háború volt. Anglia és Franciaország védekezett a gazdaságilag egyre erősödő Németország ellen és Németország védekezett az őt fejlődésében megakadályozni akaró Franciaország és Anglia ellen. Természetesen, amidőn azt mondjuk, hogy Franciaország, vagy Németország, úgy mindenkor a francia és német nagytőkét kell érteni. A háborúban résztvett többi államnak kisebb mértékben hasonló problémáik voltak szűkebb szomszédaikkal, de mindegyik védekezett valamiért a másikkal szemben.

✶

A háborús felek 1918-ban sem a győzők, sem a legyőzöttek sehogyan sem tudták igazolni, hogy miért volt a háború. A háború meztelenül állt az emberiség előtt minden borzalmával, kegyetlenségével. Az elkeseredett tömegek szívéből jött a kiáltás: „soha többé háborút!“ A háború alatt a győztesek hangoztattak néhány egészen jól hangzó jelszót: „Népek felszabadítása“, „Demokrácia“, stb. volt olyan is, mely azt mondta, ne legyen győző és ne legyen legyőzött. Hogy hogyan néznek ki a győző államok, azt Németország megmutatta Breszt-Litowszkban. A szövetségesek, amikor békeszerződéseket kötöttek

✶

A szövetségesek egy pillanatig sem gondoltak arra, hogy soha többet háborút. Dehogy, már a békeszerződések megkötésénél számításba vették, hogy a jövőben ki lesz a barát és ki lesz az ellenség. Egy pillanatig sem gondoltak arra, hogy no, most megkötjük az örök békét. Ilyen békeszerződés nem is kellene a tőkés államoknak, mert végeredményben az ő szempontjukból a háború a legjobb üzlet és pedig olyan üzlet, melyen már békeidőben is nagyon jól lehet keresni.

✶

Németország a háború után demokratikus, Oroszország munkás-állam lett. Ez a két ország elég gyorsan egymásra talált a nagy szegénységben, melybe őket a háború sodorta és elég szép barátság fejlődött ki köztük. Németország demokratikus lett és nézd csak nézd, a demokratikus Németországot sem a demokratikus Franciaország sem a demokratikus Anglia nem támogatta. Sőt . . . Olyan terheket róttak rá, hogy csak úgy nyögtek bele a német munkások és arról szó sem lehetett, hogy a demokratikus Ausztria egyesüljön Németországgal, ez háborús ok lett volna . . . Egy békés, demokratikus Németország elég hosszú időre száműzte volna a háborút Európából, de ez lett volna a kisebbik baj, a nagyobbik baj, Oroszország volt. Egy demokratikus Németország segítségével a Szovjetek nagyhatalommá növik ki magukat és tudja az ég, egy szép napon a demokratikus Németország és Oroszország nagy veszedelem lehet rájuk nézve, végre is az angol birtokok tekintélyes része Ázsiában van és ha a munkások állama kiépíti országát úgy bizony Moszkva—India határ 6 nap . . . szóval nem lehet tudni. A német demokráciát meg kell buktatni, mert nemcsak, hogy üzlet nem lesz, de a hosszú béke romlást fog hozni a londoni nagytőkének . . . ezért kellett Hitlernek uralomra jutnia.

✶

Hitler a bolsevikik elleni jelszavakkal került uralomra. Azt hiszem, már az első nap tudták Londonban, hogy Ausztria, Csehszlovákia, a Memel, sőt Danzigot is beleértve Németországhoz kerül. Mert ha nem akarták volna odaadni a másikat úgy az egyiket sem adták volna oda. De oda kellett adni, mert az oroszok nagy bajt jelentenek főleg Londonra és Hitler fogadkozott, hogy Európában rendet teremt és nem tűri, hogy Európában ázsiai hatalmak uralkodjanak.

✶

Azonban haditerveket, különösen az ilyen haditerveket körmönfontan kell előkészíteni. Az első teendő Európában a demokratikus pontocskákat kiradírozni a térképről. Mennyi ravaszságra, mennyi mesterkedésre volt szükségük az angol és francia vezetőknek úgy vetni a legkülönbözőbb cseleket pl. a spanyol népköztársaság ellen, hogy a saját népük ne verje őket agyon. Igazán nem könnyű Angliában miniszterelnöknek lenni — amig sikerül egy olyan hősiesen harcoló köztársaságot demokratikus alapon tönkretenni. Nehéz, nagyon nehéz. Csehszlovákiával már könnyebb volt az eset. Miután a szlovákok kiléptek a Cseh-Szlovák köztársaság kötelékéből, úgy Anglia szavatossága megszünt és Hitler védelembe vehette Cseh és Morvaországot. Chamberlain egész biztosan kezeit dörzsölte örömében, amikor meghallotta, hogy Hitler éppen most nyelte le a cseheket és morvákat. Mert ilyen ez a demokrácia, ha üzletről van szó. Népek, kultúrák pusztulhatnak, az minden nem érték, érték a profit.

✶

Kinek volna most kedve Münchennel vagy külön Danziggal foglalkozni, amikor már Varsó elesett és a Szovjetek Magyarország határán vannak; ki akarná most bizonygatni, hogy Münchenben Hitler egy váltót írt alá, melyet Stalinnak kellett volna megfizetnie és hogy Hitler már akkor tudta, hogy ő nem fogja ezt a váltót sohasem bemutatni hanem vissza fog térni Németország vilmosi államához: Anglia az ellenfél, akit meg kell verni, mert a nagy német üzlet útjában Anglia áll.

✶

Hiába fogadkozik Hitler, hogy neki további területi igényei nincsenek, ezt jó néhányszor hallottuk tőle, Anglia nem kiváncsi Hitler igéreteire, amikor a legfontosabb igéretét a Szovjetek elleni felvonulást nem tartotta be és ezzel a háború — melynek mindenképpen ki kellett törnie — megint csak az 1914-es jelleget kapta. Mert Anglia nem engedi a nagy versenytársat megnőni.

✶

A második imperialista háború folyik. Hitler bizonykodik, hogy nincs értelme a háborúnak, mert a danzigi kérdés elintézést nyert és ő most már semmit a világon nem akar. Joggal lehet Anglia dühös Hitlerre. Az ő jóvoltukból elért mindent. A demokráciákat Anglia kiírtatta Európában és a döntő lépésnél, amikor minden úgyszólván készen állt, hogy a tőkés társadalmak leszámoljanak e társadalom nagy ellenségével a Szovjetunióval, abban a pillanatban e harc zászlóvivője Hitler ellenük fordul! A Szovjeteknek igazán nem feküdhet nagyon a szívükön melyik eszi meg a másikat. Az egyik olyan ragadozó, mint a másik. Imperialista háború folyik 1939-ben, hogy meddig tart azt nem lehet tudni, de egy bizonyos, hogy ebben a háborúban is a szegények még szegényebbek lesznek, de az is lehet, hogy e háborúnak más jelleget tudnak adni a dolgozók és akkor. nyerhetnek egy egész világot.

Rü

Lengyelország

Mindnyájan sejtettük, hogy Lengyelország nem képes sokáig ellenállni Németországnak, és mégis meglepett bennünket az a könnyedség, mellyel Hitler seregei elsöpörték a kétmilliós lengyel hadsereget.

Tudtuk, hogy a német hadsereg modernebb, jobban motorizált több a tankja, több a repülőgépje, de a spanyol háború példájából láttuk, hogy egy lelkes hadsereg nagy tehnikai főlénnyel szemben is meglehetősen hosszú ideig erős ellenállást tanusithat. Nem ez volt a helyzet a lengyeleknél. Hiszen a németek szeptember 1.-én támadták meg Lengyelországot, egy hét múlva már Varsó előtt állottak, ott ugyan megtorpantak, de alig telt bele még egy hét és már Lemberg alatt bukkantak fel.

Hogyan lehetséges az, hogy a 35 milliós ország oly egykettő megtört a támadás alatt? Miért nem készültek fel jobban a német támadásra?

Ha visszaemlékszünk azokra a szép napokra, amikor Beck külügyminiszter több izben meghívta vadászatra Göringet és néhai Gömbös Gyulát, akkor kezdjük érteni miről van szó. Hiszen még a múlt télen is Mussolini veje, Cianó gróf volt Beck kedves vendége. A lengyelek sohasem gondoltak arra, hogy Németország ellen harcoljanak. Ha háború lesz — gondolták Beck és Rydz-Smigly — úgy abban a háborúban Lengyelország és Németország egy és ugyanazon az oldalon fognak harcolni a Szovjet Unió ellen.

Az utolsó hónapokban Hitler már egyre erélyesebben követelte Danzigot és a Korridort. A lengyelek azonban még most sem hittek a háború lehetőségében. Reménykedtek abban, hogy Hitler valamilyen más konccal is megelégszik majd, reménykedtek abban, hogy a legközelebbi háború Németország és a Szovjet között fog lejátszódni. Így történhetett meg, hogy habár Hitler már márciusban követelte Danzigot, még augusztus végén is védtelen volt Lengyelország nyugati határa.

A német-szovjet megnemtámadási szerződés borzasztó meglepetés volt Chamberlain, Daladier és Beck ezredes számára. Azután pillanatnyi gyorsasággal követték egymást az események: Hitler támadott, Chamberlain, Daladier tanácskoztak, beszédeket tartottak, a lengyelek pedig készületlenül állottak a hatalmas rejű támadással szemben.

Más bajok is voltak Lengyelországban. A közpénzeket minden demokratikus ellenőrzés kikerülésével botrányosan kezelték. A 35 milliós Lengyelország hadserege feleannyit nem ért, mint a kis 16 milliós Csehszlovákiáé. Mig a cseheknek a legmodernebb fegyverzetük, aránylag sokkal több repülőgépük és nagyon tekintélyes motorizált erejük volt, addig a lengyel urak még mindig a régimódi, fényes lovassággal, a hires lengyel ulánusokkal paráderztak, nehéz tűzérségük nagyon csekély, motorizált osztagjaik pedig szánalmasan gyengék voltak. Valaha Napoleon modernül felfegyverzett gyalogsága ellen a magyar urak, a hirhedt „nemesi fölkelés", ősi pallosokkal, fringiákkal ellátott nemesi csapatait vezették, melyek pelyvaként repültek szét a francia gyalogság szuronyrohamától. Valahogy ugyanígy harcolhattak most a lengyel nemesi lovasok a tankok ellen.

A 35 milliós Lengyelországban élt 8 millió elnyomott, éhező ukrán zsellér, vagy szegényparaszt, akinek saját nyelvét nem volt szabad használni. Volt 3 millió fehérorosz, akiknek szintén nem volt jobb helyzetük. Volt 3 millió zsidó, akiknek nem volt emberi joguk, emberi helyzetük, betévő falatjuk. Voltak ott németek, litvánok, sőt a müncheni árulás óta csehek is akadtak Lengyelországban. Összesen vagy 16 millió elnyomott nemzetiség, melyeknek nem volt joguk, nem volt szerepük az ország és a hadsereg vezetésében. El lehet-e várni az ukrántól és fehérorosztól, a litvántól és csehtől, aki mindig gyűlölte a lengyel államot, hogy éppen olyan hősiesen harcoljon a lengyel urakért, mint ahogy spanyol földmíves harcolt saját földjéért, saját szabadságáért?

De magának a lengyel népnek sem volt joga, nem volt földje,

nem volt munkája. Milliószámra vándoroltak ki a lengyelek nem csak Amerikába és Kanadába, de Franciaországba és Belgiumba is, ahol a kohók és szénbányák lengyelekkel vannak tele. (És még egy nemzetiséggel, melynek sorsa urai jóvoltából ugyanolyan mint a lengyel népé: magyarokkal.) A politikai elitélteket őrző fegyházak tele vannak lengyel munkásokkal. Internáló táborokba zárták az elégedetlenkedőket és emlékszünk még arra, hogy 1937-ben óriási sztrájkok és parasztlázadások rázták meg Lengyelországot. Még Vitos, a kisgazdapárt vezére is kénytelen volt külföldre menekülni.

A Dózsa-forradalmat Mohács követte, mert a magyar föld népe nem akart parasztgyilkos urak vezérlete alatt a török ellen harcolni. Épp így nem tudott ma harcolni a lengyel nép lengyel urak vezetése alatt

Ha pedig még azt is megemlitjük, hogy a lengyel urak visszautasították a Szovjet segítségét, tiltakoztak az ellen, hogy a vörös hadsereg lengyel földön harcoljon a nácik ellen, akkor megállapithatjuk azt, hogy Lengyelország meglepetésszerüen rohamos összeomlása egyedül a lengyel uralkodó osztály bűne.

*

A német—orosz szerződéssel, Lengyelország felosztásával, Chamberlain, Hitler, Daladier sorozatos beszédeivel mindjobban tisztul a nemzetközi helyzet. Ezt a tisztulást természetesen nem úgy kell értelmezni, mint a béke erősödését. Ellenkezőleg. Egyre közelebb és közelebb jutunk a háborúhoz. A háborút előidéző sötét hatalmak teljes erővel munkába kezdtek. Az imperialista államok bel- és külpolitikailag egyaránt készítik elő a talajt a végső összecsapásra.

Franciaországban a békét hirdetőket börtönbe zárták, hazaárulás cimén eljárást indítottak ellenük és a legtökéletesebb propagandaeszközökkel gyúrják át az emberek lelkét, előkészítvén őket a háború ördögi, pusztitó eszméinek befogadására Anglia nagyszabású külpolitikai akciókkal készíti elő győzelmét. A semleges államok előtt igyekszik bizonygatni álláspontja helyességét. Hivatalosan még csak Németország, illetve a német kormány ellen folyik a propaganda, az angol rádió, a lapok azonban már Szovjetoroszországot is kikezdték.

Mindezek ellenére az angol propaganda kissé nehézkesen dolgozik. Nehéz ugyanis bebizonyítania igazát. A háborút ideologiai háborúnak igyekszik feltüntetni, de ehhez hiányzik az a szilárd erkölcsi kiindulási pont, mely igazolhatná London mostani állásfoglalását és amely lehetővé tenné a most még semleges államoknak az angol—francia blokkhoz való csatlakozását. Chamberlain azzal magyarázza az angol háborús politikát, hogy a világot a bizonytalanságtól és nemzeti szocializmustól akarja megmenteni. A demokrácia védelmében?, mert ugyan miféle demokráciát véd a mostani Franciaországban, vagy méginkább a többi, eddig még semleges államokban, amelyek tudvalevőleg jobbára diktatórikus berendezésűek? Vagy, ami még fogasabb kérdés, hogyan akarja helyreállítani a tartós békét? Miként rendezné el Európát, ha tör-

ténetesen megnyeri a háborút? Visszaállitani a régi weimári Németországot? Mindenki látta, hogy ez a világháború utáni kisérlet hogyan végződött. És mindenki tisztában van azzal, hogy a mai német rezsim megváltoztatásával nem áll meg az átalakulás folyamata Németországban, hanem sokkal mélyrehatóbb társadalmi változásokkal fog járni. Ha még ezek mellé megemlítjük, hogy a régi, demokratikus Németország idejében Anglia volt a legéberebben vigyázó csendőr, aki még lélegzetet sem engedett a demokratikus Németországnak, míg Hitler idejében egyre-másra juttatta törökre a középeurópai kisállamokat, feláldozva őket a diktatórikus Németországnak, mindenki előtt világossá válik, hogy London nem eszményi célokért kezdte meg és folytatja a háborút. Nem a nemzeti szocializmus itt a főkérdés, nem is Európa biztonsága, mely — amint láthattuk — azelőtt sem érdekelte az angol lordokat vajmi nagyon. Sokkal reálisabb, kézenfekvőbb, megfoghatóbb célokért harcol ma az angol imperializmus.

Aki figyelemmel kisérte az utóbbi időkben a sajtó gazdasági rovatait, könnyen alkothat magának képet arról, hogy miféle gazdasági érdekellentétek fejlődtek ki lassan Európában a kliring-blokkok és a szabad devizával kereskedő államok között. A *Híd* augusztusi számában megjelent „Kliring" cimű cikk tisztán rámutat arra, miféle erők működtek közre a mostani háború kitörésénél. Természetesen nem csak ez az egyedüli ok. Az angol gazdasági érdekek messze túl nyúlnak Európa határain és súlypontjuk inkább Ázsiában van. Ha Észak- és Középeurópa, Délamerika államaival vissza is esett a kereskedelmi forgalom, még mindig megmaradt szinte kimeríthetetlen forrásként Ázsia, felmérhetetlen gazdagságával.

Ez a piac eddig még sohanemtapasztalt métrékben került veszélybe. Új világhatalom támadt, melynek gazdasági berendezése az angol világbirodalom egész kereskedelmi, ipari termelését és utánpótlását felborulással fenyegeti.

Akármilyen ideálisan hangzanak is tehát az angol premier szavai, a meztelen valóság az, hogy a most folyó háború, azaz a most csak igazában elkezdődő háború, valódi, hamisitatlan imperialista háború lesz.

Anglia világhatalmi pozicióját meg akarja tartani, ezt pedig ma már nem lehet többé más államok feláldozásával megtenni — itt háborúzni kell!

Amint a különböző parlamentekben elhangzott beszédekből, rádióból, újságokból látjuk, mindjobban tisztázódik Németország volt szerepe az angol imperialista törekvésekkel kapcsolatban. Amit itt mi már régen mondtunk, hogy a hitleri Németország az angol imperializmus Középeurópába tólt előörse volt, az most beigazolódott. Az előörs azonban megadta magát az ellenségnek, sőt elárulta a főhaderő stratégiai terveit is.

Új csapatokat kell kiküldeni és új haditervet kell kiépíteni.

Anglia a neki tett szolgálatokat jól megfizeti; példa rá Auszt-

ria, Csehszlovákia sorsa. Kifizető dolog tehát ilyen szolgálatban állni.

Nem is várat sokáig magára a másik, aki tovább viszi a Németország által elhagyott zászlót, tovább lármázik a kommunizmus ellen és tovább prüszköl a Szovjet Unio felé, azt a látszatot keltve, mintha új bástya épült volna fel Európában a régi rendszer megvédésére. A jelszó szintén a régi: megvédeni Európát a kommunizmus barbárságától, biztosítani a békét és minden nagy népnek helyet adni a nap alatt.

✶

Európának új békeangyala támadt Olaszország képében. A tengely szép csendben, de annál biztosabban meggörbült, megrepedezett, majd aránylag nagyon rövid idő alatt teljesen elkopott. Még se volt az olyan jó acélból. Igaz, a hadiipar sohasem produkálhat olyan tartós dolgokat, mint a békebeli.

Senki sem követi olyan éber figyelemmel Oroszország tetteit, mint az olasz sajtó. És senki sem figyelmezteti oly buzgó hűséggel Londont az őt fenyegető veszélyre. Mindenesetre figyelemreméltó jelenség, hogy a szinkjangi, afganisztáni, stb. csapatösszevonásokról az olasz sajtó közölt legelőször hiradást, ha mindjárt ezeket a hiradásokat meg is cáfolta az orosz távirati iroda.

✶

Az Alduna mentén biztató jelenségekkel találkozunk. Az imperialista ármányokkal egymásnak ugrasztott kis nemzetek kezdenek összemelegedni és egy nagyobbszabású összefogás körvonalai bontakoznak ki a láthatáron. Románia, Magyarország, Jugoszlávia és ezzel együtt a többi balkán-államok semlegességi blokkja hatalmas erőt képviselne a mostani, háborús jelszavaktól visszhangzó Európában.

Ennek a semlegességi blokknak tényleg, a szó legszorosabb értelmében vett semlegesség alapján kellene felépülnie. Mihelyt azonban az imperializmus bármely változata érvényesül ebben az alakulatban, annak fennmaradása már nem biztositott.

Már most jelentkeznek hivatlan prókátorok, akik ebbe, a kisállamokat egyedül érdeklő ügybe szeretnék magukat is belekeverni, hogy azután lassan vezetőszerephez jussanak és imperialista érdekek szolgálatába állítsa az eddig semleges tömböt.

✶

Európa északi felében pillanatnyilag válságossá vált a helyzet. A balti államokkal kötött szerződések útján a Szovjet erős támaszpontokat akar magának kiépíteni a tengeren Ezek a támaszpontok nagy fejtörést okoznak a polgári sajtónak A szovjet imperializmusról fecsegnek mindenféle zagyvaságot, orosz invázióval rémisztik a békés kispolgárokat és mindezt azért, hogy a most folyó háború igazi jellegét elmázolhassák. A tőkés államok, illetve a tőkés renszer fejlődésének törvényszerű fázisa az imperializmus. Ebben az imperializmusban a társadalom belső ellentmondásai a legnagyobb mértékben kifejezésre jutnak és hatásuk elkerülhetetlenűl háborúkat idéz elő. Tisztán áll ez a szovjet-vezetők előtt. Mindent meg kell tehát tenniök, hogy ez a

háború teljesen felkészülten találja őket. Itt nem beszélhetünk imperializmusról, hisz ez csak a tőkés rendszerű államok tulajdonsága, itt csak az imperializmus elleni felkészülésről lehet szó. A nagy, tőkés rendszerű államok természetesen szintén látják ezt és minden igyekezetükkel odahatnak, hogy ezt a felkészülést megakadályozzák. A balti államok esetében Finnország jelenti ma azt az ütköző pontot, amely az első meglepetéséből magáhoztért imperialista hatalmak a Szovjet önbiztosítási munkája útjába állítottak.

Törökország a másik nehéz probléma. Itt már a közelkeleti mandatorikus birtokok biztosítása játszik nagy szerepet. Hogy az ázsiai angol gyarmatok körül történt csapatösszevonásokat csakugyan végrehajtotta-e a Szovjet, az ma még tisztázatlan és így nem lehet egész bizonyossággal megítélni a helyzetet.

A Szovjet Unió azonban — eltekintve a zavaros helyzetjelentésektől, amelyek úgy állítják be a dolgokat, mintha az egész angol gyarmatbirodalom veszélyben forogna — a győzelem esélyeire vonatkozóan minden kétséget ki akar zárni. Mindent elkövet, hogy olyan feltételek mellett vegye fel a mérkőzést, amelyek előre biztosítják maradék nélküli győzelmét.

Subotica 1939. október 15.

Szántó Árpád

Figyelő

Szabó Dezső Erdély dolgozó magyarjaihoz

Megérkezése első napján, Szabó Dezső fogadta a sajtó kolozsvári munkatársait. Egyenes, felelős szóval kimondotta azt, amit sok rágalmazó vádaskodás közepette mi is következetesen hangoztattunk, — hogy ha „Keleteurópa kis népei, amelyek ugyanazok előtt a külső veszélyek és belső problémák előtt állnak . . . gazdasági és védelmi (katonai) együttműkldéssel biztosítanák egymás egyéni fejlődését, semmilyen nagyhatalom nem pumpolhatná őket gazdaságilag s nem lennénk kitéve olyan megaláztatásoknak, amelyek nem egy nemzet, hanem egy egyén öntudatára is elviselhetetlenek . . .“

Sok tanulságot hozott Szabó Dezső látogatása nekünk — magának pedig sokféle élményt.

A vasárnapi véndiáktalálkozón a tanuló ifjúság lelkes tapsai között magáról megfeledkezve, feszelgő gyermekké ifjult a hatvan éves író. A találkozó esti bankettjén pedig, a kevésszámú jelenlevők barátságos körében, alkalom nyílt arra, hogy felfedje élete nagy szertelenségeit, szertelenségében is egyetlen nagy célját és értelmét.

Régi tanárai és lelkészek üdvözölték Szabó Dezsőt. Egyik üdvözlésre a következő szavakkal válaszolt: „Mindenek előtt alázatosan köszönöm, hogy megbocsájtja nekem az „Elsodort falut“

és a „Segítség"-et . . ."

„A magyar szerette a kellemes hazugságokat és nem szerette a kellemetlen igazságokat. Ezért látszott „bűnnek" a magyar életet megmutatni minden hibájával.

De én azt akartam, hogy minden magyar seb, mint Krisztus stigmája, verjen ki minden magyar testén . . . Ezért kellett felfakasztanom minden sebet, felfedni minden szemetet az „Elsodort falu"-ban és a „Segítség"-ben . . .

Kolozsvári tartózkodása harmadik napján egy négytagú küldöttség kereste fel Szabó Dezsőt. Egyszerű dolgozók, névszerint Fodor-Pataki Ádám, asztalos, Szepesi Sándor szabó, Galambos Vilmos asztalos és Szaniszló Zoltán cipész. Ezeket az embereket a magyarság sorskérdései késztették arra, hogy felkeressék a nagy magyar szellemi munkást, aki ha sokszor ellentmondásokkal küzködve is, de mindenkor céltudatosan harcolt népe jobb sorsáért és veszélyeztetett jövőjéért.

Szabó Dezső feloldódott. Közvetlen lett, akihez mint mondta, bizalommal nyithat be pesti lakására a paraszt, a munkás, a doktor és a diák egyaránt.

„Szeretném, — szólt — ha közelebb férkőzhetnék az erdélyi magyar nép nagy tömegeihez.

Szívesen juttatok önöknek egy-két sorozatot füzeteimből. Olvasgassák és ha úgy látják, hogy az azokba foglalt tanítások megfelelnek elgondolásaiknak, terjesszék, vitassák azokat."

A közel egy órás beszélgetés alatt szó került arról a veszedelemről is, amely egyformán fenyegeti Keleteurópa és a Balkán kis népeit s amely fajgyűlölet szításával egyengeti az útját.

„Fajelmélet . . . — mondta Szabó Dezső. — Van ezerféle faj, de mindenkinek jelen élete mögött egy ezer éves élet rejtőzik, amely felbecsülhetetlen érték. És éppen ebben van hasonlósága és különbözősége is a többi fajokkal szemben."

Szóba került a Magyar Népközösség is:

„Nem ismerem eléggé a romániai magyar nép új helyzetét, de egy bizonyos: a három dolgozó rétegnek, a parasztságnak, ipari munkásságnak és a szellemi munkásoknak összefogása jelenti az egész nép összefogását. Ebben a munkában pedig a legnagyobb politikai iskolázottsággal rendelkező ipari munkásság kell, hogy megtegye a kezdeményező lépéseket úgy a szellemi munkásság, mint a parasztság felé. Nem vitatom, az úgynevezett történelmi rétegekben sokszor lehet értékes egyedeket találni, de annak a szervnek, amely egyesíteni akarja a nép minden rétegét, vezetői is csak a dolgozó rétegekből kerülhetnek ki. És ezt a megszerveződést csak a mellettünk élő néprétegek érdekeinek szem előtt tartásával lehet megvalósítani."

Szabó Árpád (Cluj)

PATZ SÁNDOR

Lelkes, fiatal barátunk volt. Egy azok közül, akik sokat áldoztak munkában, időben és erőben mozgalmunkért. Igaz ember, aki emberi ingadozásában is megmaradt a mienknek, aki elég erős volt, hogy ne tántorodjék el mellőlünk, de aki mégis gyönge volt ahhoz, hogy ezt a keserű, családósokkal teli életet végigélje.

Élete a mai generáció élete volt. Kemény, küzdelmes élet. Nem a kényelmes érvényesülés, a biztos egzisztencia felé vezető ut volt az övé. A mi utunk volt ez, mai fiataloké.

Sok harc folyik ma ennek a fiatalságnak életkérdései körül. Ádáz ellenségeskedések, vad összecsapások jelzik, hogy az új generáció új életigényekkel, új világszemlélettel tör magának utat eletjogai felé. Ő is harcolt. Ő is megérezte ennek a harcnak minden embertelenségét. Fiatal volt, élni akart. Ebbe pusztult bele... Összeroskadt az élet akarásába. Elhagyták a gyáva meghunnyászkodók, a kiegyezők, a félig élők, az aprópénz emberei, az üzletes kicsik, a számítók és a megbúvók. Nem tudott megbújni, megalkudni és üzleteskedni és nem tudott a harc nagyszerűségéhez elég nagy lenni. Ember volt, aki a végsőkig elment emberségében, igaz akarásában, de az utolsó lépést megtenni, a nagy harcosig eljutni nem volt ereje.

Kedves Patz barátunk, a Te tragédiád egy lánggal több világot gyújtott bennünk, a Te akarásokkal teli életed gyengeségéből új erőt merítünk további harcunkra a végső győzelemig. Mert tudjuk, hogy ez a győzelem a mienk lesz!

Freud Zsigmond halálára

Amikor Bolyai János, az Erdélybe tévedt lángelme előtt felderengett az új mathézis megejtő rendje, a zseni gőgjével írta apjának: „A semmiből egy új, más világot teremtettem". Freud Zsigmond, akinél több világosságot ember talán még nem adott embernek, szerényen csak „új tudományos világrész"-nek nevezte tanát, amellyel az öröktől létező Valamit, de öröktől sötétben levőt megvilágította és egyetlen fénynyalábban felmutatta a megfejtett titkot, a megalált értelmet.

Freud Zsigmondhoz foghatóan új, más világot kevesen teremtettek, akár ha a szellemtörténet legelső *Zarathustrái* között keressük a társat. Nietzsche és Schoppenhauer világa misztikum, a földfölötti és létfölötti rétegekben lebeg, Freud az ős-misztikumból, a tudattalanból, az én-mögöttiből indult el és feltört a materialista napvilágra: racionalizálta a lélek bonyolult, olvashatatlan tájait. Freud a létmögöttiből, az „én-mögötti"-ből, a lélek e járhatatlan, irdatlan ősbozótjából fedte fel a tudat eladdig ismeretlen vidékeit, a lelkiélet törvényeit és örvényes törvényellenességeit, a rendhagyó utakat.

Forró káosz a lélek rejtett erdeje, mint a föld volt ősi, halmazállapotában. A lélek geológiai korszakait kutató Freud a lélek ős, halmazállapotának máig is ható és meghatározó útjaival és parancsaival magyarázza a ma élő lélek érzéseit, akaratát, cselekedeteit, a rétegek alá rakódott élményeket, mert Freud felfedezte, hogy akaratunkat és cselekedeteinket, sőt, vagy elsősorban éppen tévcselekedeteinket, lelkizavarainkat nagyrészt elmúlt elődeinknek, volt nemzedékeknek egészen az ősnemzőkig felmenő sorában kimutatható élmények emléknyomai határozzák meg, amelyek ma is idegeinkben, lelkünkben ránganak.

Freud Zsigmond volt eddig a léleknek, az emberi élet e láthatatlan kormányzó istenének legihletettebb kutatója, hasonlíthatatlan és egyedüli geológusa és miként a földtudomány papja, aki lebotorkál ismeretlen rétegek alá, hogy megismerje a régiók korát, anyagát és tapasztalati törvényekbe cikkelyezze a föld születése óta felgyülemlett titkot, úgy merült el a lélek mély bugyraiban Freud, hogy a legfelsőbb rétegnek, a tudatnak értelemszerinti cselekedetét kielemezze a legalsó rétegek meghatározó erőiből, hogy elérjen a motorikus erőhöz, a determinációk kútfőjéhez.

Freud fölfedezése új világot teremtett az emberi közösségben. S ma, tanainak viruló korában teljességében fel sem mérhető jelentőségű a nevéhez fűződő lélekelemző gyógymód, a freudizmus.

Élet s halál: egy — írta a költő s a poéta szabályai alól a szellemek legelőkelőbbike, korunk legnagyobb tudósa, Freud Zsigmond sem lehet kivétel. Freud meghalt és e valóságot nem lehet elhinni. Halál, halál, nem vagy te igazi halál, — így szólt a régi regős ének, mert nem akarta hinni a halált. Freud halála, a 83 éves aggastyán halála semmiképen sem lehet igazi halál. Nem lehet igazi halál egy olyan szellem halála, aki egész életében a világosságért, a tudományos hit, a tudományos vallás szabadságának, a teljes felismerések, teljes vallomások igazáért hirdetett és harcolt harcot. És ezért 81 éves korában a barna horda elől menekülnie kellett, agg testével, fáradt szívével s a testét pusztító kórral, menekülnie kellett, mert a világosságot el akarta pusztítani a sötétség. E tiszta és nemes férfi életét elérte az új európai halálnem: az elszabadult őskor kultúra-romboló vandalizmusa; Freud elemező lélekterápiájával a megfékezett, a tudatalattiba sülyedt, lappangó ősdémonokat, az ösztönöket akarta működési terükről kiszorítni, avval, hogy felhozza őket a tudatalattiból a tudatba, a napfényre, hogy itt a világosság, az értelem elpusztítsa őket és meg kellett érnie, hogy két év előtt, a hitlerizmus bécsi bevonulása után, az ösztönök hadserege, a minden értelmet megtagadó, csak ösztöneiben élő sereg elűzze honából. Freud az értelem, a szellem bajvívója s az ő ellenségei a legyűrt ösztönök. Amikor az ösztönök fegyverei győztek, az értelemnek menekülni kellett.

Freud magával vitte és megmentette az emberiség számára élete művét: az értelem világosságát, a tudományba vetett hit szabadságát és ezt örökbe hagyja az emberiségnek.

Az értelem térdre hull Freud teteme fölött s a jókkal, hősök-

kel, emberekkel, lélektől lelkedzett emberekkel együtt könnyeket áldoznak mindenütt, ahol él a világosság, mert nincs olyan pusztító barna homály, mely letörje a napfényt, ha ormokon járó szellemek hordozzák azt.

F. B.

Régi krónikások

A napokban egy avúlt, régi könyv került a kezembe. Középeurópa kis népei és a német hatalmi törekvések viszonyával foglalkozik. Egy rész különösen megragadta a figyelmemet.

A régi idők maihoz hasonló német ármánykodásáról a hajdani cseh krónikások (1420—1437) mintha a cseh nép mai keserveit idéznék:

„A németek esküdt ellenségeink, régóta minden ok nélkül agyarkodnak nyelvünkre; kiirtották nyelvünket Rügen szigetéről, Meissenből, Poroszországból és számos jelentéeny városból. A német hatalom a cseh nyelvet lealázza, lealacsonyitja és végül teljesen kiirtja. A cseheknek azután nem lesz szabad saját nyelvükön beszélni . . ."

De idézzük tovább egy lengyel krónikás írását is 1285-ből a magyar—lengyel függetlenséget védő együttműködés szükségéről. Jakab legyel érsek így ír:

„A németek beözönlése által igen sok baj keletkezett országunkban. A lengyel népet elnyomják, megvetik, háborúba keverik, jogaitól és dícséretre méltó honi szokásaitól megfosztják. Világos tehát a népek pusztulása."

Kadlubek lengyel krónikás a 13-ik század elején már kihangsúlyozta a kis népek összefogásának nagy fontosságát a német veszedelemmel szemben. Fölemlíti, hogy Kálmán magyar király 1108-ban segítséget küldött Kuleszláv lengyel királynak a németek ellen:

„hogy a közös tűzvésznek egyetértve elejét vegyük, mert a te helyzeted — idézi Kálmán üzenetét — a szomszéd ház égéséhez hasonlít. Az elhanyagolt tűzvész pedig igen gyorsan és könnyen szokott elharapózni. A német sáskák ugyanis hozzánk is belopóztak, hogy — amit Isten távol tartson — a mi szöllőkertjeinket elpusztítván, annál könnyebben rohanhassák meg a ti olajfaültetvényeiteket . . ."

De megtaláljuk e régi krónikákban a gazdasági behatolás veszedelmét is, valamint azoknak a nemzetárulóknak a szerepére is találunk régi példát, akik anyagi előnyökért, vagy pozició biztosításáért képesek eladni saját népüket is. Krizsanics György így ír erről 1617-ben:

„Orosz és Lengyelországban a legfőbb baj forrásai a németek, akik mint kóborlók vándorolnak be. Magas katonai állásokat foglalnak el és jelentékeny összegeket kapnak a belföld rovására. Némi, silány ajándékot adnak a cárnak és a bojároknak, hogy ennek fejében aztán jól megsarcolhassák az orosz és lengyel föld népeit."

Persze, ilyen eszközök segítségével vezetőkké lettek a nemzetáruló vezető-cinkosok mellett, kiknek mindegy volt, hogy alkalomadtán ezek a kóbor lovagok mely hatalmasságnak segítettek az ajándékkal vásárolt országot rabigájába juttatni.

Így írtak a régi krónikások, akik már akkor felismerték azt a veszedelmet, amit a német uralmi vágy hódító éhsége jelent. De felismerték az egyetlen lehetőséget is, ami ezzel a törekvéssel szemben védelmül szolgálhat a fenyegetett országoknak: a kis népek összefogását, „hogy a közös tűzvésznek egyetértve elejét vegyük."

Miklós Zoltán

A magyar falukutatás zárszava

Csak elkésve adhatjuk olvasóink kezébe Kovács Imre, a „Néma forradalom" és egyéb falukutatási munkák szerzőjének nyílt levelét gróf Teleki Pálhoz, a mostani magyar miniszterelnökhöz, abból az alkalomból, hogy a miniszterelnök, akkor még az Imrédi-kormány közoktatásügyi minisztere, a parlamentben megtagadta munkatársi gárdáját, köztük Kovács Imrét is.

Az alábbi nyílt levél megértéséhez szükséges tudni, hogy Teleki Pál gróf „falukutató" egyetemi tanár volt, ezenkívül Magyarország főcserkésze, aki több falukutatási munkát végzett mindaddig, míg az Imrédi-kormány közoktatásügyi minisztere nem lett. Ekkor azonban megtagadott minden közösséget azokkal a munkatársaival, akikkel addig együtt dolgozott.

Miniszter Úr!

Professzor urnak szerettem volna szólítani, mint az egyetemen, de még idejében rádöbbentem arra, hogy ez lehetetlen. Ön többé nem professzor: miniszter, aki vajjon vállalja még gróf Teleki Pált, az egyetemi tanárt? Szóval: Miniszter Úr, nem voltam ott a parlamenben, mikor a Táj és Falukutató Központ kiállításáról elhangzott interpellációkra válaszolt, csak az ujságokból értesültem a viharos ülésről és a „komiszan viselkedő tanítványok" nyilvános megdorgálásáról. Megvallom őszintén, hogy a dorgálás nem lehett meg, mert hiszen 7.-én este másfél órán keresztül a kiállítás termeiben már volt benne részünk. Nagyméltóságod akkor magához kérette szűkebb munkatársi gárdáját és szokatlan szigorúsággal mondta szemünkbe rólunk alkotott véleményét.

Engedje meg, hogy most én is elmondjam véleményemet az egész kérdésről. Sokáig viaskodtam ugyan, míg rászántam magam erre a lépésre, de végülis nem tehettem másként, mint a toll után nyúltam. Ama bizonyos estén Nagyméltóságod nem engedett szóhoz jutni bennünket. „Itt csak én beszélek" — mondotta, ha valamelyikünk próbálkozott érvei ellen érveket felhozni, tehát már csak azért is kénytelen vagyok igy reflektálni kritikájára. Azután tanítványai közül nekem nem kell tartanom semmitől. Én megbélyegzett emberként élek a társadalomban: előttem az összes hivatalos ajtók betéttettek. A müegyetemen is felfüggesztettek, nem vizsgázhatok, nem fejezhetem be tanulmányaimat. Nekem nincs vesztenivalóm, ha megírom annak az esetnek történetét és valakinek meg kell írni . . . Ezért vállalkoztam én erre a hálátlan szerepre.

A nagymultú Károlyi-palotában már nem volt közönség, csak a lámpák égtek és a falakon a térké-

pek, grafikonok és a felirások virrasztottak. Az első teremben nyolcan vártunk a miniszter urra, a kiállítás vezetői és rendezői. Amikor megékezett, mindjárt rátért a tárgyra:

— Azt hiszem tudják, hogy miért jöttem? Megmondani őszinte véleményemet a kiállításról. Kifelé mindenért vállalom a felelőséget, de befelé tisztázni kellett egyet s mást . . . Csalódtam önökben: egész eddigi munkásságom összeomlott bennem. Ez nem tudomány, ez propaganda: diszkreditáltak engem és diszkreditálták az ügyet. Mint tanitványaimat megtagadom önöket, soha többé semmi közünk egymáshoz.

Kemény szavak voltak és megdöbbentőek. Néha szünetet tartott, ilyenkor úgy éreztem küzdödik magával, nehogy megindultsága látható jelekben kiütközzön... Azután teremről-teremre és térképről-térképre járva másfélórán keresztül elmondta kifogásait.

A legsúlyosabb vádja az volt, hogy a kiállítás propaganda ízű. Ez igaz, de éppen azért kiállítás, hogy propagáljon. Minden kiállításnak propaganda szerepe van. Az anyag összeválogatása is ezt a célt szolgálta. Az I. teremben az agrárpolitikai részt én rendeztem el: ez ellen voltak Nagyméltóságodnak legsúlyosabb kifogásai. A tájak differenciáltságát emlegette és azt, hogy az új földreform lebonyolítását jelző térkép hibás, nem érti meg a közönség és félrevezet mindenkit.

A közönség nagyon is megértette, ellenben a nagybirtokosok ennél a térképnél csóválták legjobban fejüket s azt hiszem itt van a hiba . . . Nyomatékosan ki kell jelentenem, hogy ezért a térképért mindnyájan vállaljuk a felelősséget. Nagyméltóságod azt mondta:

— Nem kell elsietni a dolgokat. Ha az egyik tudós lekésik, megcsinálja a másik és csak az történt, hogy valaki elől, pechjére, elvitték a dicsőséget.

Azt hiszem ezen a ponton tér el véleményünk és szélesedik ki a magyar sorskérdések egész komplexuma. Nagyméltóságod tudós a szó igazi nemes értelmében. Tudós, aki csak az abszolut igazságot keresi. A táj és népkutatásban inkább a táj érdekli, a néppel, az emberi társadalommal csak annyiban foglalkozik, hogy milyen hatással van a föld felszin-alakulására. Nagyméltóságod az embert, mint földrajzi tényezőt veszi figyelembe; társadalmi, gazdasági és főleg szociális viszonyaira nem kiváncsi. Vagy hogy szakszerűbben fejezzem ki magamat: azt nézi, hogy alakitja át például a szteppét kultúrává, de már életformája, társadalmi berendezkedése, megélhetési viszonyai, általában összes emberi problémái nem érdeklik. Ezért mondta: legfeljebb az egyik tudós lekésik . . .

Véleményünk szerint itt nem egy tudós lekéséséről, hanem az egész magyarság lekéséséről van szó. Eleget mulasztottunk már, ha tovább is csak bogarászunk, annak katasztrófális következményei lehetnek

Miniszter Ur, akkor a Károlyi-palotában ott volt a magyar nemzet. Nagyméltóságod képviselte a történelmi osztályt. Mögöttünk a falakon a térképeken kiugró szines foltok jelentették az agrárproletár tömegeket. Györffy professzor a kúnsági parasztdemokráciát képviselte, Kovács Péter, egyik gyakornoka, a Tiszavidék szegényeit, Elek Péter, másik gyakornoka az uradalmak népét, Kiss István, Magyary tanársegéde a csongrádi parasztságot, Magyary professzor a magyar középosztályt. Hilscher tanár, Vargha és Matula mérnököt a dolgozó értelmiséget és én . . . én a kihivott magyar végzetet. Szemben álltunk és míg élek nem felejtem azt a pillanatot . . . Soha nem felejtem el; Kiss István egy végtelenül nehéz mozdulattal tárta védelemre két karját a térképek, grafikonok és felirások elé. Nem szólhatott semmit, mert Nagyméltóságod leintette, de Kiss Istvánnak a tekintete, néma meghajlása mindennél többet mondott . . .

Miniszter Úr Kemsét emlitette a parlamentben, mint az igazi, a célnak megfelelő falukutatás példáját. A kemesi kiszállást mi csináltuk és most minden hiúsági és egyéb kérdést félretéve az ügy érdekében meg kell mondanom: a kemsei munkát Elek Péterrel és egy másik „komiszul viselkedő" falukutatóval, Hilscher Zoltánnal, mi hárman, a hűtlen tanítványok szerveztük meg. Az első kollektiv falukutatás volt Magyarországon és mint öreg cserkészek mentünk le ebbe a kis ormánsági egykés községbe. A cserkészruha kötelezett. Mi a cserkészetből egy nagyon terhes és súlyos törvénnyel léptünk ki az életbe: a cserkész feltétlenül és minden körülmények között igazat mond. Nemcsak a cserkészélet apró élményeiben, az iskolaélet rakoncátlan levegőjében és a gyerekstiklik kötelező világában, hanem igazat mond kint az életben is. A cserkésznek igazat kell mondani a politikai, gazdasági, szociális és társadalmi kérdésekben is. Hiszen Nagyméltóságod is azért szervezte meg a cserkészférfiak mozgalmi egyesületét, a Fiatal Magyarország Szövetségét, mert nagyon jól tudta, hogy a cserkészetben felnőtt férfiak egyetlen politikai pártban sem éreznék jól magukat: azoknak külön „párt" kell.

Mi a cserkész igazmondás igényével mentünk le Kemsére. Ott eleinte bizalmatlanul fogadtak bennünket, mert azt gondolták, hogy cserkészruhába bújtatott finánccok vagyunk és azért vizsgáljuk az istálló, magtár és padlás állományát, kérdezzük tőlük életük legaprólékosabb problémáit is, hogy az adóemelésre alapot találjunk... Csak amikor megtudták jövetelünk igazi célját és egyik este a tábortűznél én kimondtam feléjük a nagy igazságot: aki a magyar parasztság ellensége, az a miénk is, értették meg az igazi cserkészeket és sirtak, amikor eljöttünk tőlük.

A könyvhöz, melyet Kemséről írunk — Elsüllyedt falu a Dunántúl a címe — Miniszter Úr írt bevezetést. Akkor Nagyméltóságod is aláírta a könyv tartalmát. Most hogy még egyszer átlapoztam, az összefoglalásban ilyeneket olvasok:

„Egy olyan faluval állunk szemben, amelynek emberanyaga, gazdasági, szellemi és erkölcsi megnyilvánulásának minden mozzanata felemésztődött és emésztődik abban a szakadatlan harcban... Főleg a külső gazdasági és társadalmi körülmények s az ezeken felépülő ideológiai megnyilvánulások azok, amelyek Kemse életének előidézésében részt vettek. Ezek sokkal egyetemesebb jelenségek, minthogy csak Kemsét érintenék s ha ott süllyedést jelentenek máshol sem fognak felemelkedést előidézni... Kemse ma egy kitagadott, utolsó óráit élő kis társadalmi egység képét mutatja. A gyógyítás és mentés munkája természtesen nem lehetett vállalkozásunk célja, de tisztában vagyunk azzal, hogy pillanatnyi mesterséges injekciózásokkal nem lehet megmenteni a falut, egy nemesebb társadalomba való beilleszkedés idejét pedig nem fogja megérni. Lehet, hogy a falu régi lakóinak házait jövevények töltik ki s Kemse, mint közigazgatási egység létezni fog, de a multat végigküzködők utódaikat nem küldik és nem is küldhetik falujuk jövőjének kiépítésének. Amikor parasztságunkat a szinpadi beállítás kellékeivel ellátva messzi földről idesereglett nézők és sajátmagunk előtt megtáncoltatjuk. Kemse a jelenetek mögött némán statisztál s a mélyenlátók előtt a táncos és daloló magyar nép illúzióját nagyon komorrá teszi." És még csak az utolsó mondatát a könyvnek: „A föld hiánya igy lesz a nemzetpusztulás előidézője és a nagybirtokok halálgyűrűje a nép megfojtója".

Miniszter úr a könyvet, tehát ezeket a megállapításokat szintén aláírta. Sőt még a közgazdasági egyetemen nagyszámú és előkelő hallgatóság előtt elő is adatta velünk. Akkor még 1936-ot irtak és a falukutatás csak a következő évben lett üldözött tudomány. Amit

Kemsén egy községre csináltunk meg, az lassan kiszélesedett az egész ország területére. A kiállításon volt egy térkép, a Karczag környéki gazdasági-földrajzi felvételekről. Annak készítésekor én is ott voltam Heteken keresztül jártuk a tanyavilágot és mindent a legaprólékosabb részig felvettünk. Az egész kiállítás így készült. Egy része, mint doktori értekezés átment Nagyméltóságod kezén, tehát jónak kellett lennie és így minden térkép külön-külön a valódi helyzetet mutatja.

A tanítványok diszkreditálták az ügyet, de ők nem a tiszta tudományra, hanem a kérdések megoldására törekszenek. Az új magyar ifjúság észreveszi az embert is a földön és jobb körülmények között szeretné tudni. Hányszor néztem bele azóta riadt diákszemekbe, akik nagy lelkesedéssel fogadták a táj és népkutatást és most nem értik a helyzetet és tőlem kérdik, mi van itt a háttérben?

Kérem Nagyméltóságodat, ne haragudjon meg ezekért a sorokért: ez búcsú is, mert hisz a parlamentben kijelentette, soha többet nem lehetek a tanítványa...

Idegen szavak magyarázata:

Anteusz = a görög hitregében az az óriás, aki Herakles ellen való küzdelmében a földdel, anyjával érintkezésből mindig új erőre kapott.
alternativa = vagylagosság, olyan helyzet, amikor két dolog közt választani kell.
asszociáció = eszmetársulás.
adminisztrativ = az igazgatást, kezelést illető, ahhoz tartozó.
Bázis = alap.
Centrum = központ.
Dominium = uralom, birtok.
dimenzió = méret, kiterjedés.
demokratikus = népies irányú, népies felfogású.
diplomácia = államok egymás közötti politikai érintkezésüknek tudománya, művészete és gyakorlata.
definitive = véglegesen.
Exigencia = szükséglet
emigráció = kivándorlás
Fatum = végzet, sors, balsors
filiszter = nyárspolgár
feudalizmus = a középkori hűbérállapot rendszere
föderális = szövetséges
Germánok = régi németek neve
gravitál = valamire törekszik, vonz
géniusz = védőszellem
gránic = határ
Gotterhalt = osztrák himnusz kezdete
grandiozus = nagyszerű, fönséges, pompás
grádics = lépcső
genezis = eredet, származás
Horizont = láthatár
historia = történelmi
Imperializmus = világuralmi törekvés
integrális = épség, teljesség.
Konföderáció = államszövetség
krizis = válság
koncesszió = engedély
Kimera = képzeletbeli szörnyeteg
kráter = tűzhányó hegy nyílása
kontur = körvonalak rajza
kontraszt = ellentét
konjunktura = a gazdasági helyzet fellendülése
Logika = a gondolkodás törvényeinek és formáinak tana
liberális = szabadelvű
lira = a költészet egyik ága, amely az ember belső világából veszi tárgyát és a lélek állapotait tünteti fel
Mitosz = hitrege
mágikus = bűvészi
misztérium = titok
metafizika = az érzéken túl valóról szóló tan
Nomád = vándorló
Opium = mákony, a mák éretlen fejéből bevagdalásra kifolyt és megszáradt tejnedve
Olimposz = a görög hitrege szerint az istenek lakóhelyéül szolgáló hegy
Ond = a hét magyar vezér egyike
Proponált = inditványozott
páneurópai = összeurópai
pátosz = szenvedély, lendület
periférián = a központtól távol eső helyen
poéta = költő
progressziv = haladó, emelkedő
protestáló = tiltakozó
pozitiv = bizonyos
prizma = hasáb, mértani test
Radikális = gyökeres, mélyre ható
reális = tárgyilagos
reminiszcencia = visszaemlékezés
Szituáció = helyzet
szuverén = korlátlan, független, önkormányzati
szimbólum = jelkép
szuggerálni = sugalmazni, elhitetni
sztrázsa = őr
Univerzum = mindenség, világmindenség, világegyetem
Vizió = látomás

A HID ELŐFIZETÉSI DIJA:

Jugoszláviában:

Egy évre 36.—, félévre 20.—, negyedévre 10.— dinár.
Egyes szám ára 4.— dinár.

Magyarországon:

Egy évre 5.—, félévre 2.50, negyedévre 1.25 pengő.
Egyes szám ára 50 fillér.

Befizető lapunk üres tuloldalán kérjük feltüntetni a küldött összeg rendeltetését

A HID 58.297 sz. postatakarékpénztári csekkszámlájára küldje előfizetését a mellékelt befizetési lapon!

Az elmaradt előfizetési díjak a lapot és előfizetőinket egyformán terhelik. Ezért lejáratkor azonnal újítsa meg előfizetését!

Kéziratokat csak a portó előzetes beküldése mellett küldünk vissza. Csak teljes névvel és cimmel ellátott kéziratokat veszünk figyelembe. Lapunkban megjelent minden egyes cikkért írója felelős. Levelek és kéziratok Administracija i redakcija HID Subotica, pošt. fah 88. címre küldendők.

„HID“ literarni časopis, izlazi deset puta godišnje.
Odgovorni urednik i izdavač: *Mayer Ottmar*, Subotica, VII. Kragujevačka 4.

Štamparija BRAĆA FIŠER, Subotica